

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ἑβδομος

Συνδρομή ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι γρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ γρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἰτησιαι—Γραφεῖον τῆς Διοικήσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

24 Ἰουνίου 1879

ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΟΥ
Δημοσίου μνημόνων Σκοπέλου
ἐπὶ Καποδιστρίου

[Ἐκ τῆς Συλλογῆς Παύλου Λάμπρου.]

Τὰ κάτωθεν τοῦ «Φοίνικος» στοιχεῖα Μ. Γ. εἶναι τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μνημόνωνος (συμβολαιογράφου). Σημειωτέον ὅτι οἱ συμβολαιογράφοι καὶ ἐπὶ ἐπαναστάσεως καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου εἶχον δικαίωμα νὰ μεταχειρίζονται εἰς τὰ παρ' αὐτῶν συντασσόμενα ἔγγραφα οἷον σύμβολον ἥθελον.

Τὸ περὶ τῶν «Μνημόνων» καὶ περὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν Ψήφισμα ἐξεδόθη ἐν Ναυπλίῳ τῇ 11 Φεβρουαρίου 1830 ὑπ' ἀρ. 67 (ἄρθρ. 4: Ὁ Μνημὼν ἔχει μίαν σφραγίδα, τὴν ὅποιαν ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν διὰ νὰ ἐπικυρωθῇ. Ἡ σφραγὶς τοῦ πρέπει νὰ ἐπιφέρῃ τὰ στοιχεῖα τοῦ ὀνόματός του, συνεπιφέρουσα «Μνημὼν τῆς Ἐπαρχίας δεινῆ.»)

Οἱ «Μνημόνες» μετωνομάσθησαν ἐπὶ Ἀντιβασιλείας «Συμβολαιογράφοι», (Νόμος 21 Ἰανουαρίου 1834: Βλ. ἄρθρ. 166 τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων καὶ Συμβολαιογράφων).
Σ. τ. Δ.

ΔΥΩ ΩΡΑΙ ΕΝ ΟΛΥΜΠΙΑΙ

Καὶ τί δύναται τις νὰ ἴδῃ ἐντὸς δύο ὥρῶν ἐπισκεπτόμενος τὸν ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ὁσημέραι ἀποκαλυπτόμενον θαυμάσιον ἐκεῖνον χῶρον, ἐν ᾧ ἐτελεῖτο ἡ ἐθνικωτάτη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πανήγυρις, ἡ ἑορτὴ τοῦ ὑψίστου τῶν ἐλληνικῶν θεῶν, τοῦ Ὀλυμπίου Διός; Ἐάν τις ἀνέγνω τὸν Πυρρῶνα, ὅστις εἰδικώτερον καὶ λεπτομερέστερον περιέγραψε τὸ σμῆνος ἐκεῖνο τῶν καλλιτεχνημάτων, τῶν περὶ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς συμπευκνωμένων, ἐθαύμασε μὲν βεβαίως τὴν καλλιτεχνικὴν τάσιν, ἣν εἶχεν ἡ θρησκεία καὶ ἅπας ἐν γένει ὁ βίος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἐδυνήθη νὰ περιλάβῃ διὰ τῆς φαντασίας αὐτοῦ τὸν ἀπέραντον πλοῦτον καὶ τὴν σωφείαν τῶν ἱδρυμάτων ὅσα ἐκόσμου τῶν πανελληνίων ἐκεῖνον ἱερὸν χῶρον. Ἐάν δὲ

μετὰ τοῦτο ἔλαβε γνῶσιν τινὰ τῆς εὐτυχοῦς ἀνασκαφῆς τῆς ὑπὸ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως γενομένης καὶ τῆς ἀφθόνου συγκομιδῆς ποικίλων προϊόντων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἤθελε μειδιάσῃ, εἰ μὴ καὶ ἀγανακτήσῃ διὰ τὴν τόλμην τοῦ νὰ γράψῃ περὶ Ὀλυμπίας καὶ τῶν αὐτόθι ἀνακαλυφθέντων ἀνθρώπος δύο μόνον ὥρας ἐν αὐτῇ διατρίψας. Ἀλλὰ πιστεύω, ὅτι οἱ ἀναγνώσται τῆς Ἑστίας εἶνε τοσοῦτον ἐπιεικεῖς, ὥστε τὰς μὲν λεπτομερείας καὶ ἐπιστημονικὰς ἀκριβεῖας νὰ παραπέμψωσιν εἰς τοὺς ἐπίτηδες περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους, ἀπλῶς δὲ μόνον ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις νὰ δεχθῶσιν, οὐχὶ εἰδικὸν ἀρχαιολόγον, ἀλλ' ἑραστοῦ τῆς ἀρχαιότητος.

Ἡ ἀνετωτέρα ὁδὸς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν εἶνε ἡ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου μέχρι Κατακόλου καὶ ἐντεῦθεν κατὰ ξηρὰν μέχρι Πύργου (ἐπὶ 1 ὥραν) καὶ μέχρις Ὀλυμπίας (ἐπὶ 3 ὥρας), ἐάν δὲν προτιμᾷ τις πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Πελοποννήσου συνήθως θορυβώδους θαλάσσης τὴν ἐκ Πατρῶν μέχρι Πύργου ὁραίαν, ὡς λέγουσιν, ἀμαξιτὸν ὁδὸν (ἐπὶ 7 ὥρας).

Ἡ ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ κόλπου τοῦ Κατακόλου καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀλφειοῦ μέχρι τῶν Ἀραδικῶν ὁρέων χώρα, ἡ ἀποτελούμενη ἐκ τῆς κάτω κοιλάδος τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τῶν πρὸς δυσμὰς διακλαδώσεων τῆς Φολόης, καὶ περιοριζομένη πρὸς νότον ὑπὸ τῶν Τριφυλικῶν ὁρέων, εἶνε ἡ ἀρχαία Πισαῖτις. Ἐν αὐτῇ κεῖται ἡ πεδιάς τοῦ Πύργου καὶ τῆς Ὀλυμπίας. Εἰς τὴν χώραν ταύτην ἡ φύσις ἐπεδαψίλευσεν οὐχὶ τῇ χειρί, ἀλλὰ τῇ θυάκῃ τὰ δῶρά της. Πεδιάς εὐφορὸς καὶ χαμηλὴ καλύπτεται τὴν σήμερον ὑπὸ ἀμπελώνων καὶ ἐλαιοδένδρων ἀρίστα καλλιεργημένων, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν εὐφύιαν, δραστηριότητα καὶ ἐπιμέλειαν τῶν κατοίκων· γήλοφοι χλοεροὶ καὶ κατάφυτοι περιστέφουσι τὴν ὁραίαν πεδιάδα, καὶ κῶμαι χαριέστατα κείμεναι ποικίλλουσι διὰ τῶν λευκῶν αὐτῶν οἰκιῶν τὴν πέριξ χλόαζουσαν φύσιν· ποτάμια κατερχόμενα ἀπὸ τῶν παρακειμένων ὁρέων ἀναμειγνύουσι τὰ διαυγῆ αὐτῶν ὕδατα πρὸς τὸ θολόν, βεῖθρον τοῦ Ἀλφειοῦ.

Ἐν τῷ μυθῷ τῆς τερπνῆς ταύτης κοιλάδος οὐ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὁλῆς τοῦ μεγάλου αὐτῆς ποταμοῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Πῖσα, ἔδρα παλαιῶν ἡγεμόνων, ἀρχαιοτέρων τοῦ Πέλοπος τοῦ

γενάρχου τῶν κυριωτάτων ἡγεμόνων τῆς χερσονήσου τῶν πρὸ τῆς δωρικῆς ἐπιδρομῆς βασιλευσάντων. Ἐκεῖ θέτει ὁ μῦθος τὸν ἀρματοδρομικὸν ἀγῶνα τοῦ βασιλέως τῆς Πίσσης Οἰνομάου πρὸς τὸν νέον καὶ πλούσιον Λυδὸν ἡγεμόνα Πέλοπα, τὸν μνηστῆρα τῆς βασιλόπαιδος Ἰπποδαμείας, ὅστις ἀναλογιζόμενος τὴν θλιβεράν τύχην τῶν πρὸ αὐτοῦ μνηστήρων, τῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως φονευθέντων ἐν τῷ ἀγῶνι, πείθει διὰ χρημάτων τὸν ἡνίοχον τοῦ Οἰνομάου Μυρτίλον νὰ ἀνατρέψῃ δολίως τὸν ἀρματῆλα τοῦτον κύριόν του, καί, ἀποθανόντος οὕτω τοῦ Οἰνομάου, ἔλαβε μετὰ τῆς θυγατρὸς καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν ἔλαβεν, ὡς λέγεται, τὴν πρώτην σύστασιν ὁ Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν ἐν τῇ πλησίον κειμένη Ὀλυμπίᾳ. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν κατὰκτησιν τῆς Ἡλίδος οἱ νέοι κύριοι τῆς χώρας πολλοὺς ὑποστάντες ἀγῶνας κατέστρεψαν τὴν Πίσσαν καὶ περιέλαβον ἅπασαν τὴν Πισάτιδα εἰς τὴν Ἡλίδα, πόλιν μὲν ἀντὶ τῆς Πίσσης οὐδεμία ἐπετρέπη νὰ ἰδρυθῇ, οἱ δὲ κάτοικοι διασπαρέντες ἔξω κατὰ κόμας. Ἀλλὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ἔλαβε πλείονα σημασίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἡλείων, οἵτινες ἀνέφερον ἕκτοτε τὴν σύστασιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸν Ἡρακλέα τὸν γενάρχην τῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομόντων ἀρχηγῶν τῶν Δωριέων (Ἡρακλείδων). Ὁ Ἡρακλῆς εἶνε ὁ ἥρωας ὁ καθάρισας τὸ περὶ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς τέμενος, τὴν Ἀλτιν. Ὁ δὲ Ἰφίτος, καταγόμενος ἀπὸ τοῦ Ὁξύλου τοῦ κατακτηθέντος τὴν Ἡλίδα, ἀνενέωσε καὶ ἐκάνονισεν τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, ἐπιβαλὼν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐκεχειρίαν, τὴν κατὰπαυσιν δηλ. τῶν ἐχθροπραξιῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Ὀλυμπίων πρὸς ἀσφάλειαν τῶν εἰς τὴν πανηγυριν προσερχομένων. Οἱ ὅροι τῆς ἐκεχειρίας ἦσαν ἀναγεγραμμένοι κυκλοτερεῶς ἐπὶ χαλκοῦ τινοῦ δίσκου λεγομένου τοῦ Ἰφίτου, ὅστις ἐδεικνύετο ἡδὴ ἐπὶ Παυσανίου ἐν τῷ Ἡραίῳ.

Ἡ Ἀλτις, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἕτερος τύπος τοῦ ἄλτος, ἦτο χωρὸς ἱερὸς εἰς τοὺς θεοὺς μόνον ἀφιερωμένος· ναοὶ πολλῶν θεῶν, θυσίαι, προσευχαί, ὕμνοι, ἀναθήματα ἦσαν τὰ ἐν τῇ Ἀλτι περιλαμβανόμενα καὶ εἰς αὐτὴν προσήκοντα. Ἡτό τι ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Περιωρίζετο δὲ ὁ περίβολος αὐτῆς πρὸς νότον μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλφειοῦ· πρὸς δυσμὰς δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Κλαδέου ὅστις χύνεται εἰς τὸν Ἀλφειὸν μετὰ θορυβώδη ῥοὴν· ὅθεν καὶ ὑπὸ μὲν τῶν ἀρχαίων ἐλέγετο Κλαδέος, ὅ ἐστι Κελάδιος, συνώνυμος πρὸς τὸν Ὀμηρικὸν ποταμὸν Κελάδοντα (=θορυβοῦντα). Ὑπὸ δὲ τῶν νῦν κατοίκων ἢ κοιλὰς αὐτοῦ καλεῖται Ἀρτίλαλος. Τῶν δύο τούτων ποταμῶν ὁ μὲν ἔφερεν ἐπὶ τῶν νῶτων αὐτοῦ τὴν γέφυραν ἐφ' ἧς διήρχετο ἡ ἱερὰ ὁδὸς ἢ ἀπὸ τῆς πόλεως Ἡλίδος ἀγούσα εἰς τὴν Ἀλτιν· ὁ δὲ Ἀλφειὸς ἀπεκώλυεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ πε-

ριβόλου ὅ,τι ἐδύνατο νὰ διαταράξῃ τὴν ἀγνότητα καὶ ἡσυχίαν τῶν ἱερῶν τελετῶν, τὰς μυίας δηλ., μεθ' ὧν ἡκιστα φιλοφρόνως συνάπτει καὶ τὰς γυναῖκας ὁ Ῥωμαῖος ἐλληνιστὴς Αἰλιανός. Καὶ περὶ μὲν τῶν μυιῶν διηγέται ὁ Παυσανίας, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς, ἐνοχλούμενος κατὰ τὴν θυσίαν —καὶ τὴν μετὰ ταύτην εὐωχίαν, ὑποθέτω, ἐφ' ἣ διεπρεπεν ὁ μέγας ἥρωας— ὑπὸ τῶν ἀναιδῶν ἐντόμων, κηρύχθη εἰς τὸν Δία τὸν Ἀπομυῖον καὶ οὕτως αἱ μυῖαι ἐπαυσαν διαβαίνουσαι τὸν Ἀλφειὸν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπραττον καὶ οἱ Ἡλῆιοι μετέπειτα καὶ κατὰ πᾶσαν Ὀλυμπιάδα ἐπανελαμβάνετο τὸ θαῦμα τῆς ἀπομυῖωσης. Περὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἀνέκαθεν ὑπῆρχε νόμος εὐεξήγητος, καθ' ὃν ὠρεῖλον ν' ἀπέχῃσι πανηγύρεως, ἐνθα πλὴν τῶν προσευχῶν καὶ θυσιῶν κυριώτατον ἔργον τῶν συνερχομένων ἦτο ἡ θέα γυμνικῶν ἀγῶνων. Ὁ δὲ νόμος ἦτο, ἂν ποτε ἤθελε φωραθῇ τις παραβαίνων τὴν ἀπαγορευτικὴν διάταξιν, νὰ μετενεχθῇ εἰς τὸ Τυπαῖον ὄρος, τὸ πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ, καὶ ἐκεῖ νὰ κρημνισθῇ κατὰ πετρῶν. Τοῦ νόμου τούτου ἐξήρουντο πᾶσαι αἱ παρθέναι καὶ ἡ ἱέρεια τῆς Χαμύνης Ἀρτέμιδος, εἴτε διότι καὶ αὕτη κατετάσσετο εἰς τὰς παρθένους, ἢ ἴσως καὶ διότι τὸ ἱερὸν τῆς θεᾶς ἔκειτο μετὰ τὸ σταδίου καὶ ἱπποδρόμου. Ὡς ἐκ παντὸς τρόπου λοιπὸν δυναμένην κρυφίως νὰ θεᾶται τοὺς ἀγωνιζομένους, ὁρῶς ποιοῦντες ἐξήρσαν τὴν ἱέρειαν οἱ Ἡλῆιοι, καὶ τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιοῦμενοι, ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὴν νὰ κάθηται ἐν γῶρᾳ τοῦ σταδίου διαπρεπεῖ τῇ ἀπέναντι τῶν Ἑλλανοδικῶν. Ἀλλὰ μνημονεύεται καὶ ἄλλη τις παράβασις τοῦ νόμου τούτου, ἐνθυμίζουσα εἰς ἡμᾶς πολλὰ τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως ὅμοια θέματα. Ἡ Καλλιπάτειρα, λέγουσιν, ἀνήκουσα εἰς οἰκογένειαν γυμναστικὴν, καὶ αὐτὴ δὲ ἱκανῶς γυμναστικῇ, ἐπιθυμοῦσα νὰ παρασταθῇ κατὰ τε τὴν προάσκησιν καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, ἐνεδύθη στολὴν γυμναστοῦ καὶ προσῆλθεν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, καὶ ἔχαιρεν ἰδοῦσα νικητὴν τὸν υἱὸν Πεισίδωρον. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἐμελλον οἱ γυμνασταὶ εἰς ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν νὰ ὑπερπιδῇσιν τάφρον τινα, ἡναγκάσθη νὰ γυμνωθῇ, καὶ οὕτως ἐφωράθη ὅτι ἦτο γυνή. Σεβόμενοι ὁμῶς οἱ Ἑλλανοδίκαι τὴν οἰκογένειαν αὐτῆς, διότι καὶ πατὴρ καὶ ἀδελφοὶ καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς ὑπῆρχαν Ὀλυμπιονεῖκαι, ἀφῆκαν αὐτὴν ἀτιμώρητον.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν Ἀλτιν. Εἴπομεν ὅτι ὁ περίβολος αὐτῆς πρὸς μὲν δυσμὰς καὶ νότον περιωρίζετο ὑπὸ τῶν ποταμῶν Κλαδέου καὶ Ἀλφειοῦ, πρὸς δὲ ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ σταδίου καὶ ἱπποδρόμου, καὶ πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ Κρονίου ὄρους, γηλόφου κωνοειδοῦς οὐχὶ ὑψηλοτέρου, νομίζω, τοῦ ἐν τοῖς πέριξ τῶν Ἀθηνῶν λόφου τῶν Νυμφῶν, ἐφ' οὗ τὸ ἀστεροσκοπεῖον. Ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ τεμένει συνεκέντροντο ὅ,τι ἱερὸν καὶ

σεβαστὸν ἐδύνατο νὰ ἔχωσιν οἱ πανηγυρίζοντες Ἕλληνες καὶ πάντα τὰ ἀναθήματα, δι' ὧν ἐπεδείκνυν τὴν ἐαυτῶν εὐσεβείαν ἅμα καὶ φιλοκαλίαν ἢ πολυτέλειαν. Πρωτίστην θέσιν κατείχεν ἐπὶ τεχνιτοῦ ὑψώματος ἡρέμα ἐξαίρομένου ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἔργον λαμπρὸν τῶν ἀρίστων τεχνιτῶν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Φειδίου ἐργασθέντων, ναὸς μετὰ μὲν τὸν ἐν Τεγέα τῆς Ἀθηνᾶς ὁ μέγιστος τῆς Πελοποννήσου, ὁμοῖος δὲ κατὰ τὸν ρυθμὸν πρὸς τὸν Παρθενῶνα, ὀλίγον τι μικρότερος κατὰ τὰς ἀλλας διαστάσεις, ἀλλ' ὑψηλότερος. Ἀλλῇ διαφορὰ οὐσιώδης ὑπῆρχεν ὅτι δὲν ἦτο μαρμαρίνος ὅλος, ἀλλ' ἐξ ἐπιχωρίου πώρου, ἐπιτεκαλυμμένου διὰ κονιάματος καλῶς ἀπομιμουμένου τὴν ὄψιν τοῦ μαρμαρίου. Τὰ δὲ δύο ἀετώματα, φυσικῶ τῷ λόγῳ μαρμαρίνα, ἦσαν ἔργα τῶν ἀρίστων γλυπτῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ μὲν ἀνατολικὸν τὸ ὑπὲρ τὴν κυρίαν εἴσοδον τοῦ Παιωνίου τοῦ Μενδαίου (ἐκ Μένδης, Μακεδονικῆς πόλεως παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἀπέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ), περικτὴν τὴν παρασκευαζομένην ἀρματοδρομίαν τοῦ Οἰνομάου καὶ Πέλοπος· τὸ δὲ δυτικὸν ἔργον τοῦ Ἀλκαμένους τοῦ Ἀθηναίου, μαθητοῦ τοῦ Φειδίου, παριστῶν τὴν Κενταυρομαχίαν. Τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ περιέκλειε τὸν μέγιστον καλλιτεχνικὸν θησαυρὸν τῆς ἀρχαιότητος, τὸ χρυσελεφάντινον ἀγάλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἐφ' ὑψηλοῦ βάθρου, καθήμενος ἐπὶ θρόνου ὁ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ κρατῶν νίκην χρυσῇν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ σκῆπτρον, τοσοῦτον ἐφαίνετο μεγαλοπρεπὲς καὶ κραταῖος καὶ τοσοῦτον σύμφωνος πρὸς τὴν ἐν παντὶ Ἑλληνι οἰκοῦσαν ιδέαν τοῦ μεγαλείου τοῦ Διός, ὥστε ἐποίησαν εἰς αὐτὸν τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο ἐπίγραμμα:

Ἡ θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ οὐρανοῦ εἰκόνα δειψῶν
Φειδίᾳ, ἣ σὺ γ' ἔβης τὸν θεὸν ὀφόμενος.

Καὶ τούτων μὲν οὐδέτερον βεβαίως ἐγένετο· τὸ δὲ ἀληθὲς εἶνε ἐκεῖνο ὅπερ αὐτὸς ὁ Φειδίας, λέγουσιν, ἐξεμυστηρέυθη εἰς τὸν ἀνεψιὸν του Πάναινον, μέγαν ζωγράφον καὶ συνεργολάβον αὐτοῦ, ὅτι κατὰ τὴν σύλληψιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ τοῦ ἰνδάλματος ἐνεπνεύσθη ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων τοῦ Ὀμήρου:

Ἡ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χεῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλειξεν Ὀλυμπον.

ὁ ἐστὶ, εἶπε καὶ μὲ τὰς μαύρας ὀφρὺς του κατένευσεν ὁ Κρονίδης· ἐκυμάτισαν δὲ οἱ θεσπέσιοι βόστρυχοι τοῦ Δεσπότη ἀπὸ τῆς ἀθανάτου κεφαλῆς, καὶ ἐκλόνησε τὸν μέγαν Ὀλυμπον. Τοσοῦτον δὲ κατείχετο, ὡς ἀληθῆς καλλιτέχνης, ὑπὸ τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ θείου φαντάσματος, ὥστε οὐδεμίαν εἶχεν ἡσυχίαν, πρὶν ἄνωθεν λάβῃ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἐπιτυχίας. Ὅθεν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ὅλου, ἀπεσύρθη, λέγουσιν,

εἰς μέρος τι τοῦ ναοῦ τὸ ἀρμολιότατον, καὶ ἐκείθεν ἀποβλέψας εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀνεπαύθη μὲν ἐνδομύχως, γονυπετήσας δὲ καθικέτευσε τὸν Δία νὰ καταπέμψῃ σημεῖόν τι τῆς θείας ἐπιδοκιμασίας καὶ ὁ Ζεὺς ἐπεβρόντησε, λέγουσι, καὶ ἐκεραύνωσε, καὶ συνεκίνησεν ἐκ βῆθρων τὴν μεγάλην καρδίαν τοῦ Φειδίου.

Πρὸς δεξιάν τῆς κυρίας εἰσόδου τῆς Ἀλτεως, τῆς δυτικῆς, δι' ἧς καὶ μόνης εἰσῆρχοντο οἱ θεωροὶ καὶ ἡ ἱερὰ πομπή, ὀλίγον τι πρὶν φθάσῃ τις εἰς τὸν ναόν, ἔθαλλεν ἡ ἱερὰ ἀγριελαία, ὁ κότινος, ἐξ οὗ διὰ χρυσῆς μαχαίρας ἀπεκόπτοντο οἱ κλάδοι καὶ συνεπλέκοντο οἱ στέφανοι οἱ ἀποτιθέμενοι ἐπὶ τραπέζης πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Θεοῦ καὶ μέλλοντες νὰ κοσμήσωσι τὰς κεφαλὰς τῶν νικητῶν. Χάριν τούτου τοῦ ἀπλουστάτου στεφάνου τίς ἀγνοεῖ ὅποσα ἐμόχθει καὶ ὅποσα ἐδαπάνῃ ἡ ἑλληνικὴ φιλοτιμία; Χαρακτηριστικώτατον εἶνε τὸ διήγημα, ὅπερ ὁ Ἡρόδοτος διηγέται περὶ τοῦ στεφάνου τούτου. Ἡλθον, λέγει, πρὸς τὸν Ξέρξην μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην ὀλίγοι τινὲς αὐτόμολοι Ἀρχάδες· ἐρωτώμενοι δὲ ὑπὸ τῶν Περσῶν τί πράττουσιν οἱ Ἕλληνες, ἀπεκρίθησαν ὅτι ἐορτάζουσι τὰ Ὀλύμπια καὶ θεωροῦσιν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἱππικόν. —Τί δὲ εἶνε τὸ ἄθλον περὶ οὗ ἀγωνίζονται; —Στέφανος ἐλαίας, εἶπον. —Τότε μεγιστὰν τις Πέρσης εἶπε· Φεῦ, Μαρδόνιε, κατὰ τίνων ἀνδρῶν ὠδήγησας ἡμᾶς νὰ πολεμήσωμεν; οὗτοι ἀγωνίζονται οὐχὶ περὶ χρημάτων, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς!

Μετὰ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς περιφανέστατος ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἡρας, καὶ αὐτὸς δωρικὸς ρυθμοῦ, μικρότερος μὲν τοῦ Ὀλυμπίου, ἀλλ' ἱκανῶς εὐμεγέθης. Ὁ ναὸς οὗτος, θεωρούμενος ὑπὸ τῆς παραδόσεως ὡς λίαν ἀρχαῖος, ἦτο κατ' ἀρχὰς ξύλινος, ἐν τοῖς μετέπειτα δὲ χρόνοις ἀνεκαινίσθη λίθινος ἐξ ἐπιχωρίου πώρου, ἀλλ' εἰς ἀνάμνησιν τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ κατασκευῆς ὁ ἕτερος τῶν κιόνων τοῦ ὀπισθοδόμου διατηρεῖτο καὶ ἐπὶ Παυσανίου ξύλινος. Ἀφ' οὗ δὲ ἀνεκαινίσθη, ἀγνωστον ὑπὸ τίνος ἀρχιτέκτονος, κυριώτατα μὲν ἐχρησίμευε πρὸς λατρείαν τῆς θεᾶς, καὶ ἐν αὐτῷ βεβαίως ἐορτάζοντο τὰ Ἡραῖα, ἡ ἐορτὴ τῆς Ἡρας, καθ' ἣν καὶ ἀγὼν ἐτελεῖτο παρθενικός, «ἀμιλλὰ δρόμου», ἐν τῷ κοινῷ σταδίῳ. Ἐγένετο δὲ ἡ ἀμιλλὰ αὕτη οὐχὶ ἀδιακρίτως μεταξὺ τῶν πάσης ἡλικίας παρθένων, ἀλλὰ πρῶται μὲν ἡγωνίζοντο αἱ νεώταται, εἴτα αἱ μεσήλικες, καὶ τελευταῖαι αἱ πρεσβύταται. Ἀπᾶσαι δὲ διετρέχαν δρόμον κατὰ τὸ ἴσον μικρότερον τοῦ τῶν ἀρρένων, καθειμένην ἔχουσαι τὴν κόμην, γυμνὸν τὸν δεξιὸν ὤμον μέχρι τοῦ στήθους καὶ φέρουσαι χιτῶνα βραχὺν κατεργόμενον μέχρις ὀλίγον ὑπὲρ τὸ γόνυ. Ἀθλον ἐλάμβανον καὶ αὐταὶ τὸν συνήθη στέφανον. Πλὴν δὲ τούτου καὶ μοῖραν βῶος εἰς τὴν Ἡραν τεθυμένης. Εἶχον δὲ καὶ

τὸ δικαίωμα αἱ νικῶσαι νὰ ἀναθέσωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν εἰκόνας ἐξωγραφημένας. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου τὸ Ἡραϊὸν ἀπέβη ἀληθὲς μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας· διότι ἐν αὐτῷ ἀπέκειντο περιβόητα ἀναθήματα καὶ μνημεῖα τῆς ἀρχαιοτέρας μάλιστα τέχνης πολύτιμα, ἀγάλματα θεῶν πολλὰ χρυσελεφάντινα, ἄλλα χαλκὰ καὶ ἐπίχρυστα, καὶ ἄλλα μαρμαρίνα περιωνύμων τεχνιτῶν. Ἐν αὐτῷ ὑπῆρχε καὶ ἡ περιβόητος ἐκείνη λάρναξ τοῦ Κυψέλου, ἀνάθημα τῶν ἐν Κορίνθῳ Κυψελιδῶν ἐκ κέδρου, ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ φέρουσα ἐπὶ τῶν πέντε αὐτῆς ἐπιφανειῶν πλείστας μυθολογικὰς παραστάσεις. (Ὁ Παυσανίας περιγράφει αὐτὴν ἐν τρισὶ κεφαλαίοις.)

Ἄλλα ἰδρύματα μνήμης ἄξια ὑπάρχον ἐν τῇ Ἀλτεῖ τὸ Πελόπιον εἰς τιμὴν τοῦ Πέλοπος· τὸ πρυτανεῖον, τὸ κυβερνεῖον ἢ διοικητήριον, οὕτως εἰπεῖν, τῆς Ὀλυμπίας· τὸ Φιλίππειον, μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ νίκην ἰδρυθὲν περιφερὲς οἰκοδόμημα, ἐν ᾧ ἐκείντο οἱ ἀνδριάντες τοῦ Φιλίππου, τοῦ πατρὸς Ἀμύντου, καὶ τοῦ υἱοῦ Ἀλεξάνδρου· τὸ Μητρῶον, ναὸς τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν, περιέχον ἀνδριάντας Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἔτι δὲ πρὸς βορρᾶν αὐτῆς κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου ὄρους οἱ θησαυροὶ, περιφερῆ δηλ. οἰκοδόμηματα κατὰ τινὰ τάξιν ἰδρυμένα, ἐν οἷς ἐφυλάττοντο ἐκάστης πόλεως τὰ ἰδιαίτερα ἀναθήματα· καὶ τέλος μετὰ τοῦ Ἡραίου καὶ Πελοπίου ὁ μέγας βωμὸς τοῦ Διὸς, ἔχων ὕψος μὲν 22 ποδῶν, τῆς δὲ βάσεως (προθύσεως) περιφέρειαν 125 ποδῶν. Οὗτος ἦτο ὁ πρὸς τὰς κοινοτέρας θυσίας χρήσιμος βωμός· ἐπ' αὐτοῦ ἐθυσιάζον, ἀναβαίνοντες διὰ βαθμίδων εἰς τὸ ἀνώτατον αὐτοῦ μέρος, πάντες οἱ εὐσεβεῖς, καὶ οἱ ἀγωνιζόμενοι καὶ οἱ μαντευόμενοι καὶ πάντες ἐν γένει οἱ θεωροί· καὶ οὐ μόνον κατὰ τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπαν τὸ ἔτος· διότι τὸ Ὀλυμπιεῖον ἠνοίγετο καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν αὐτῷ βωμοῦ ἐτελοῦντο θυσίαι μόνον κατὰ τὰς ἐορτάς.

Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ κυριώτατα, τὰ μέγιστα, τὰ ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα ὑπερέχοντα καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως καταπλήττοντα τὸν θεατὴν· τὸ δὲ πλῆθος ἐκείνο τῶν βωμῶν, τῶν ἀγαλμάτων, τῶν Νικῶν, τῶν τριπόδων, τῶν ἵππων, τῶν ἀνδριάντων, τῶν νικητῶν καὶ τῶν παντὸς εἶδους ἄλλων ἀναθημάτων, τῶν κατεσπαρμένων μετὰ τῶν μεγάλων μνημείων, τίς δύναται νὰ περιγράψῃ ἢ καὶ ἀπλῶς νὰ μνημονεύσῃ; Εἶνε τοσοῦτον κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου, ὥστε ὅταν ἀναλογισθῇ τις τὴν μικρὰν ἑκτασιν τῆς Ἀλτεως, νομίζει ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ περιληφθῶσιν ἐν τῷ μετὰ τῶν μεγάλων ἰδρυμάτων, ἢ ὅτι θὰ ἦσαν οὕτω πεπυκνωμένα καὶ συσσωρευμένα, ὥστε μόλις θὰ ἔμενε μικρὸς χώρος, ἵνα διέρχεται μετὰ αὐτῶν ὁ περιηγητής. Καὶ ὅμως ἦσαν, φαίνεται, οὕτω πως διατεταγμένα

τὰ ἄπειρα ἐκεῖνα μνημεῖα, ὥστε οὐ μόνον εἰς τοὺς θεατὰς κατελείπετο δίοδος ἱκανή, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δι' αὐτῶν ἀγομένην ἱερὰν πομπήν. Ὁμοιάζει, φαίνεται, τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν καλλιτεχνημάτων πρὸς ὥρατὸν τινα καὶ ἐντέχνως πεφυτευμένον κήπον, ἐν ᾧ μετὰ ξύδενδρων ὑψικόμων καὶ ἀμφιλαφῶν θάλλουσι χαμηλότεροι θάμνοι, καὶ ἀνθοῦσι παντοῖου μεγέθους καὶ σχήματος καὶ χρώματος ἀνθὼ, ὅδοι δὲ καλῶς τετραμέναι παρέχουσιν ἀνεσιν εἰς τὸν ἐν αὐτοῖς περιφερόμενον.

Καὶ τοιαύτην μὲν ὄψιν παρῆγεν ἡ Ἀλτεῖς, ὁ ἱερὸς χώρος, ὁ κυρίως εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τὴν λατρείαν αὐτῶν καθιερωμένος. Ἀλλὰ τὸ ἄπειρον πλῆθος, τὸ συνερχόμενον εἰς τὴν ἐθνικὴν πανήγυριν ἀπὸ τῶν περάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους δὲν συνήρχετο, ἵνα μόνον θεσκευτικὰ καθήκοντα ἐκτελῇ ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ τῆς Ἀλτεως· ἀλλ' εἶχε καὶ ἄλλας πολλὰς καθαρῶς ἀνθρωπίνους ἐπιθυμίας καὶ ἀνάγκας νὰ ἐκπληροῖ. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἐχρησίμευσεν ἅπας ὁ περὶ τὴν Ἀλτεῖν χώρος.

Πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς ἐξετείνετο τὸ Στάδιον, ἐν ᾧ ἐν τῷ μέσῳ παμπληθὺς θεατῶν ἀμφιθεατρικῶς καθήμενων ἐτελοῦντο οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες, ὁ δρόμος, ἡ πάλη, ἡ πυγμή, τὸ ἄλμα, ἡ δισκοβολία, ὁ δίαυλος, τὸ παγκράτιον, τὸ πένταθλον, καὶ ὁ Ἰππόδρομος, ἐν ᾧ οἱ πλουσιώτατοι τῶν Ἑλλήνων ἠγωνίζοντο τοὺς ἱππικοὺς ἀγῶνας διὰ κέλητος, συνωρίδος καὶ τεθρίπου· πρὸς βορρᾶν τὸ Γυμνάσιον καὶ Βουλευτήριον, ἐνθα προαγκαῖαι ἐγίνοντο τῶν ἀθλητῶν καὶ ἐπιδειξίαι λόγων τε αὐτοσχεδίων καὶ συγγραμμάτων παντοίων. Ἐν γένει δὲ περὶ τὸν περιβόλον τῆς Ἀλτεως ἦτο ὁ βέβηλος, οὕτως εἰπεῖν, τόπος, ἐν ᾧ συνηροῦντο οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀναγκῶν. Ἐκεῖ ξενοδοχεῖα, ἀγοραί, σκηναί, εὐχαί, διασκεδάσεις, ἄσματα, μουσικὴ καὶ πᾶν ὅ,τι συνεπῆγεν ἢ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας συμβίωσις ἀνθρώπων ὁμογενῶν καὶ ὁμοθησῶν, φίλων, συγγενῶν, οὐδὲν ἄλλο ἔργον ἐχόντων μετὰ τὴν εἰς τὸν Ὀλύμπιον Δία προσερχθεῖσαν λατρείαν, εἰμὴ τὴν εὐθυμον συνδιατριβήν. Ὁ τόπος ἐκεῖνος ὁμοιάζει πρὸς πάσας τὰς πανηγύρεις καὶ τοῦ λαοῦ τὰς ἐορτάς παντὸς τόπου καὶ χρόνου, μὲ μίαν μόνην διαφορὰν τὴν ἐξῆς: Ὅστις εἶδε τὴν τοποθεσίαν, ἐν ᾗ ἐτελεῖτο ἡ πανήγυρις ἐκείνη, γινώσκει δὲ καὶ τὸν εὐθυμον καὶ φύσει φιλόκαλον χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, ἀναλογίζεσθαι δὲ καὶ τὴν πανταχόθεν τοῦ Πανελληνίου συρρόην, θέλει ὁμολογήσῃ ὅτι οὐδεμία οὐδαμῶς συνάθροις ἀνθρώπων ἐπὶ ὁμοίῳ σκοπῷ γινόμενη εἶχε τοσαύτας εὐνοϊκὰς περιστάσεις ὥστε νὰ καταστῇ τῷ ὄντι «ἐορτὴ ἐορτῶν καὶ πανήγυρις πανηγύρεων.»

Ἡ ἀκμὴ καὶ ἱεροπρέπεια τῶν Ὀλυμπίων καὶ ἡ εὐεργετικὴ αὐτῶν ἐπίδρασις ἐπὶ πάσης τῆς

Ἑλλάδος διήρκεσαν μάλιστα ἐφ' ὅσον αἱ πράξεις τῶν Ἑλλήνων διεῖποντο ὑπὸ τῶν χρηστῶν πατρῶν ἡθῶν καὶ τῆς παλαιᾶς ἀρετῆς. Ἀφ' οὗ ὅμως ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος διήγειρε τὰ ἐμφύλια πάθη, βλέπομεν ὅτι τὸ κυριώτατον Ὀλυμπιακὸν δόγμα, ἡ ἐκεχειρία καὶ τὸ ἄσυλον τῆς ἱερᾶς χώρας εἰς τοιοῦτον βαθμὸν δὲν ἐφυλάχθησαν, ὥστε κατὰ τινὰ πόλεμον μετὰ τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἡλείων συνεκροτήθη μάχη ἐν αὐτῇ τῇ Ἀλτεῖ, καὶ ἀπὸ τῆς στέγης τῶν ναῶν, ἀπὸ τῶν βωμῶν καὶ ἄλλων ἱερῶν μνημείων ἐμάχοντο οἱ Ἀρκάδες· ἔτι δὲ ἐν τῷ Ἡραίῳ διηγεῖται ὁ Παυσανίας ὅτι εὗρεθ' ὀλίγον πρὸ τῶν χρόνων αὐτοῦ κατὰ τινὰ ἐπισκευὴν μετὰ τοῦ ὀρόφου καὶ τῆς στέγης σκελετὸς ὀπίτου ἐκεῖσε καταφυγόντος καὶ ἐκ τῶν τραυμάτων ἀποθανόντος. Ἀλλ' ὅπως δῆποτε ὅμως ἡ Ὀλυμπία διετήρησεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς λαμπρότητα· διότι καὶ ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας οὐ μόνον ἡ πανήγυρις ἐτελεῖτο μετὰ τῆς αὐτῆς μεγαλοπρεπείας, ἀλλὰ καὶ ἀναθήματα παντοῖα προσεφέροντο, διχκρινόμενα εἰ μὴ ἐπὶ ἄκρα καλλιτεχνία, διὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς τέχνης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἐπὶ πολυτελείᾳ—ἀναμιμνήσκωμεν μόνον τοῦ Αὐγούστου τὸν ἀνδριάντα ἐξ ἡλέκτρου.—Ἄν καί, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, εὗρεθ' ἡσαν καὶ αὐτοκράτορες ἐπιχειρήσαντες νὰ συλήσωσι τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἱερά. Οὕτως ὁ Καλλιγόλας, ἵνα κοσμήσῃ τὸν ἐπὶ τοῦ Παλατίου εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἰδρυθέντα ναόν, διέταξε νὰ μεταφέρωσιν ἐξ Ἑλλάδος δύο περιβόητα ἀριστουργήματα, τὸν ἐν Θεσπιάς Ἐρωτα καὶ τὸν Ὀλύμπιον Δία τοῦ Φειδίου, προτιθέμενος νὰ ἀποκεφαλίσῃ αὐτοὺς καὶ ἀντὶ τῆς ἀποκοπείσης νὰ θέσῃ ἀπεικόνισμα τῆς ἰδίας αὐτοῦ κεφαλῆς. Καὶ τὰς μὲν πτωχὰς Θεσπιάς ἀπεστέργεσε τοῦ Ἐρωτος καὶ τῶν πολλῶν περιηγητῶν, οὓς ἐφείλκε τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦτο τοῦ Πραξιτέλους· ἐν δὲ Ὀλυμπίᾳ δὲν ἐπέτυχεν ὁμοίως χάρις εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι καὶ Ῥώμῃ ἐπικρατούσαν τότε δεισιδαιμονίαν, διότι τὸ μὲν πλοῖον τὸ μέλλον νὰ μεταγάγῃ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς κατεκεραυνώθη· οἱ δὲ τὴν μεταφορὰν ἐπιτετραμμένοι κατεπτοήθησαν ὑπὸ πολλοῦ σαρκαστικοῦ γέλωτος, ὃν ἤκουον ὁσάκις προήρχοντο εἰς τὸ ἄγαλμα.

Καθ' ὅσον ὅμως ὁ χριστιανισμὸς ὁ φύσει πολέμιος τῆς εἰδωλολατρείας ἐξηπλοῦτο καὶ ἐκραταιοῦτο ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ Ὀλυμπία παρήκμαζεν, ἕως οὗ κατὰ τὸ τέλος τῆς Δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἐν ἔτει 393 ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος αὐστηρῶς ἀπηγόρευσε τὴν τελετὴν τῶν Ὀλυμπίων, καθ' ἣν, σημειωτέον, ὁ τελευταῖος Ὀλυμπιονίκης δὲν ἦτο Ἕλλην, ἀλλὰ βαρβάρων μὲν τις γίγας Ἀρμένιος. Οἱ Ἕλληνες ἐλυπηθήσαν μὲν διὰ τὴν σκληρὰν ταύτην κυβερνητικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὸ πάτριον θεῖσκυμα,

ἀλλ' ἐνθυμούμενοι τί διέπραξεν ἡ ὀργὴ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐκόντες ἄκοντες ἀπεδέχθησαν τὴν διαταγὴν καὶ μετὰ ψυχικοῦ ἄλγους εἶδον τὸ ἄγαλμα τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἀπαγόμενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἰσως ἤλπιζον οἱ Ἕλληνες ὅτι μεταβαλλομένων τῶν διαθέσεων ἐν Κωνσταντινὺ πόλει θὰ ἐδύναντο νὰ ἀνανεώσωσι τὰ Ὀλύμπια. Ἀλλ' ἡ μετ' ὀλίγον ἐπελθοῦσα εἰσβολὴ τῶν Γότθων ὑπὸ τὸν Ἀλαρίχον καὶ ἡ λυσσώδης αὐτῶν καταφορὰ κατὰ τῶν εἰδώλων, ἐσεθίζουμένη ὑπὸ αἰρετικοῦ ζήλου ἀρειανῶν μοναχῶν, κατέστρεψε καὶ ἄλλα μὲν πολλὰ τῆς ἀρχαιότητος μνημεῖα, ἰδίως δὲ τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ καλλιτεχνήματα. Τὴν καταστροφὴν συνεπλήρωσεν ἡ ζοφερά κατὰστασις τοῦ μέσου αἰῶνος, αἱ εἰσβολαὶ παντοίων ξένων, οἱ πόλεμοι, οἱ ἐμπρησμοί, αἱ δηρώσεις καὶ τέλος ὁ πανδαμάτωρ χρόνος. Οἱ μόνον εὐεργεταὶ τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐρημώσεως ὑπῆρχαν οἱ δύο παλαιοὶ αὐτῆς σύντροφοι, ὁ Ἀλφειὸς καὶ ὁ Κλάδεος, οἵτινες διὰ τῶν πλημμυρῶν αὐτῶν κατέκλυσαν καὶ κατεκάλυψαν τὰ ἐπὶ τοσοῦτον περιωθέντα λείψανα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὥστε ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οὐδὲ ἐν ἴχνος ἐφαίνετο τῆς ἐνδόξου καὶ λαμπρᾶς Ἀλτεως.

Οὕτως ἡ Ὀλυμπία ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἀνεζήτητο μόνον ἐν τοῖς βιβλίοις, ὅτε τῷ 1829 οἱ Γάλλοι, ἐκστρατεύσαντες εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸς ἀποδιώξιν τῶν λυμαινομένων τὴν χώραν Αἰγυπτίων, ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἐξετάσωσι καὶ ἐπιστημονικῶς τὴν χώραν, καὶ ἐγένοντο ἐκεῖναι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐρευναι αἵτινες περιελήφθησαν ἀκολούθως εἰς τὸ πολυτελὲς σύγγραμμα *Expédition scientifique de Morée*. Τότε οἱ Γάλλοι ἀνέσκαψαν τὸν πρόναον τοῦ Ὀλυμπιεῖου καὶ διὰ τῶν ὀλίγων, ἀλλ' ὠραίων ἀρχαίων εὐρημάτων ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἐπῆλθε παντελής ἡ καταστροφὴ, ἀλλὰ κατὰ πάσαν πιθανότητα ὑπὸ τὴν ἰλὺν τῶν ποταμῶν ἐκρύπτοντο πολὺτιμα κειμήλια τῆς ἀρχαίας τέχνης. Ἀλλ' ἐπὶ πολλὸν ὅμως χρόνον ἐλπίδες μόνον ἔδοσκον τοὺς ἀρχαιολόγους, μέχρις οὗ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ὁ φιλόδοξος ζῆλος τῶν Γερμανῶν, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς ἐλευθεριότητος τῆς τε Γερμανικῆς καὶ Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀνέλαβε τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Ὀλυμπίας.

Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη μετὰ πολλῆς ἐπιτηδεύσεως καὶ γνώσεως γεννημένη, ἐστέφθη ὑπὸ θαυμασταῖς ἐπιτυχίας. Τὴν σήμερον ὅλη σχεδὸν ἡ Ἀλτεῖς ἀπεκαλύφθη καὶ ἀνευρέθησαν τὰ εἰσπιατῶν πλείστων ἀνωτέρω μνημονευθέντων οἰκοδομημάτων. Οὕτως τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εὗρεθ' οὐ μόνον ἡ κορυφή, ἐφ' ἣς διακρίνεται τὰ τρία μέρη τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ κιονόκρανα μέγιστα, καὶ σπόνδυλοι, καὶ ἄλλα διάφορα μέρη ἀρχιτεκτονικά. Τὸ δὲ σπουδαιώτατον πάντων

εὐρέθησαν τὰ δύο μαρμαρίνα ἀετώματα τοῦ ναοῦ, ὧν τὰ ἀγάλματα εἶνε τὰ μὲν κολοβά, τὰ δὲ συντετριμμένα καὶ ἀποκεχωρισμένα, τὰ δὲ καὶ ὁλόκληρα. Τὸ Ἡραῖον εὐρέθη εἰς πολὺ καλλιτέραν κατάστασιν· διότι ἅπαν σχεδὸν τὸ κάτω μέρος τοῦ ναοῦ ἱκανῶς διατηρεῖται καὶ κίονες κατὰ τὸ ἥμισυ ἵστανται κατὰ χώραν· ὡς καὶ τὰ βῆθρα τινῶν ἀναθημάτων σώζονται ἀμετακίνητα. Ὡσαύτως ἀνευρέθησαν τὰ ἐρείπια τοῦ Μητροῦ, τοῦ Γυμνασίου, τῶν Θεσαυρῶν, τοῦ Φιλιππείου μόνον τὸ κάτω μέρος, ὅπερ ἦτο λίθινον· διότι τὸ ἀνωτέρον ἦτο ἐκ πλίνθου ὀπτῆς· ἡ κρυπτή ὁδὸς, δι' ἧς εἰσέρχοντο εἰς τὸ στάδιον οἱ Ἑλλανοδίκαι καὶ οἱ ἀγωνισταί. Ἡ ὁδὸς αὕτη εἶνε κατὰ τοῦτο ἀξία προσοχῆς, καθ' ὅτι, θολωτὴ οὖσα, παρέχει τὸ πρῶτον παράδειγμα θόλου τῶν ἐλληνικῶν χρόνων. Ἐκεῖ πλησίον ἀνευρέθησαν καὶ τὰ βῆθρα τῶν χαλκῶν ἐκείνων ἀγαλμάτων τοῦ Διὸς (τῶν λεγομένων Ζανῶν), ὅπερ ἰδρύνοντο ἐκ τῶν προστίμων τῶν ἀγωνιστῶν, ὅσοι παρέβαινον τὴν περὶ τὸ ἀγωνίζεσθαι χρυσότητα καὶ εἰλικρίνειαν. Πρῶτοι δὲ ἐτιμωρήθησαν κατὰ τὴν 98^{ην} Ὀλυμπιάδα (388 π. Χ.) Εὐπώλος ὁ Θεσσαλὸς καὶ Ἀγήτωρ ὁ Ἀρκὰς καὶ Πρύτανις ὁ Κυζικηνὸς καὶ Φορμίων ὁ Ἀλικαρνασσεύς, διότι οἱ τρεῖς τελευταῖοι διεφθάρσαν ὑπὸ τοῦ πρώτου διὰ χρημάτων, ἵνα ἡπτηθῶσι κατὰ τὸν ἀγῶνα.

Καὶ εἶνε μὲν καὶ κατὰ τοῦτο σπουδαία ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφή, καθ' ὃ ἀποκαλύψασα τὸ πλεῖστον τῆς Ἀλτεως καὶ ἀνευρούσα τὰ ἐρείπια τῶν πλείστων ἐν αὐτῇ ἀμετακινήτων ἰδρυμάτων. Ἀλλὰ τὰ πολυτιμώτατα τῶν εὐρημάτων εἶνε μετὰ τῶν κινητῶν μνημείων, τῶν πληρούντων τὴν σήμερον τὰ τρία περὶ τὴν Ἀλτιν πρόχειρα μουσεῖα τῆς Ὀλυμπίας. Ἐν τῷ πρώτῳ τούτων βλέπει τις τὰ χαλκᾶ, τὰ ἐξ ὀπτῆς γῆς καὶ τὰ μαρμαρίνα ὅσα εἶνε μικρά, οἷον κεφαλαὶ κ.τ.λ. Τὰ χαλκᾶ εἶνε περικεφαλαῖαι, ἀσπίδες, ἄλλα ὅπλα, μέρη ἀγγείων, εἰδωλα παντοῖα, ὡς κοσμήματα προσκεκολλημένα κύριος οἶδε ποῦ, πίνakes ἐνεπίγραφοι, νομίσματα κ.τ.λ. Μετὰ τούτων ἐξέχουσιν ἀνάγλυφα τινὰ τῆς ἀρχαίας τέχνης περιεργότατα, ἐπὶ λεπτοῦ ἐλάσματος χαλκοῦ, καλύπτοντός ποτε ἴσως ξύλινόν τι σκεῦος ἢ λάρνακα. Ταῦτα δικαίως θεωροῦνται τὰ κρείτιστα τῆς συλλογῆς ταύτης, οὐχὶ βεβαίως διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν σημασίαν αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐλληνικῆς τέχνης. Τὸ δεύτερον μουσεῖον, μακρὸν ξύλινον παράπηγμα, περιέχει τὰ κάλλιστα τῶν μαρμαρίνων ἀγαλμάτων, ὅσα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὐρέθησαν. Τὸ πλεῖστον μέρος κατέχουσι τὰ λείψαντα τῶν δύο ἀετωμάτων τοῦ Ὀλυμπίου. οἷον ἐκ μὲν τοῦ ἀνατολικοῦ κορυφῶς τοῦ Διός, Οἰνόμαος, ἵπποι τῶν ἀρμάτων τοῦ Πέλοπος καὶ Οἰνομάου, Κλάδεος καὶ Ἀλφειῶς (ἀκέραιοι οὗτοι)· ἐκ δὲ τοῦ

δυτικοῦ τοῦ παριστῶντος τὴν κενταυρομαχίαν, Λαπιθαί, Κένταυροι συμπεπλεγμένοι ἐν μάχῃ, γυναικεῖαι μορφαὶ (Λαπιθῶν) κ.τ.λ. Τὰ ἔργα ταῦτα εἶνε σύγχρονα τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος, τεχνικῶν ὀνομαστικῶν καὶ γλυφίδος ἐπίσης μὲν ἀσφαλοῦς καὶ ἀριστοτεχνικῆς, ὀλιγότερον δὲ λεπτοτεχνικῆς καὶ ἀνεπιτηδεύτου. Ὡστε ἵνα ἀπολαύσῃ τις αὐτῶν τῆς καλλονῆς, ἐν ἧ εὐρίσκονται σήμερον τοῦλάχιστον καταστάσει, εἶνε ἀνάγκη ὀλίγον νὰ μυωπῇ ἢ νὰ ἵσταται ὀπισθοῦν μακρὰν. — Δεύτερον ἔργον ἐλκύνει τὸν θαυμασμὸν τοῦ θεατοῦ εἶνε ἡ περιβόητος Νίκη τοῦ Παιωνίου, ἡ ὀνομαζομένη παρὰ Πausaniam ἐπὶ τῷ κίονι. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη εὐρέθη οὐ μόνον αὕτῃ, σχεδὸν ἀκεραία, πλὴν τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ πολλῶν τριγωνικῶν τεμαχίων (σπονδύλων οὕτως εἰπεῖν) ἀποτελούμενον βῆθρον, ἐφ' οὗ ἦν ἰδρυμένη, συμπεραίνεται ὅτι κίονι παρὰ Pausaniam ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν ὀνομάζεται κατὰ τὴν συνήθη σημασίαν, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ τριγωνικὸν βῆθρον ἐφ' οὗ ἵστατο ἐπὶ τοῦ ἐνὸς μόνου ποδός, ὡς μάλιστα ἀνωθεν καταπτᾶσα. Ἀξιοθαύμαστος εἶνε ἡ δεξιότης, δι' ἧς ἀπαρμύλλως ὁ καλλιτέχνης παρέστησε τὸν λεπτόν μὲν καὶ ὀλιγόπτυχον χιτῶνα, ὅστις καταπνεόμενος ὑπὸ τῆς αὔρας προσαρμόζεται ἢ μᾶλλον προσκολλᾶται τοσοῦτον φυσικῶς καὶ ἀνεπαίσθητως, ὥστε ἀναδεικνύει πάσας τοῦ σφριγῶντος γυναικεῖου σώματος τὰς ἐξαισίους καλλονάς. Ἡ Νίκη θέλει ἀναφανῇ πολὺ ὠραιότερα ὅταν ποτὲ στηθῇ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ κίονος καὶ μάλιστα ἐὰν εὐτυχῇ ν' ἀνακτῇ τὴν κεφαλὴν τῆς.

Ἀλλ' ἡ κορωνὶς οὐ μόνον τοῦ μουσείου τούτου, ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ εὐρεθέντος καλλιτεχνικοῦ θεσαυροῦ, ἴσως δὲ δὲν εἶνε τολμηρὸν νὰ εἴπῃ τις καὶ πάντων τῶν περιωθέντων ἡμῖν μνημείων τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλυπτικῆς, εἶνε ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, τὸ μόνον κειμήλιον ἐκ τῶν πολλῶν, ὅσα περιέκλειεν ὁ ναὸς τῆς Ἡρας, εὐρεθεὶς ἀκριβῶς παρὰ τὸ σωζόμενον βῆθρον ἐφ' οὗ ἵστατο. Ὁ Ἑρμῆς οὗτος εἶνε ἐκεῖνος, δὲν ὁ Πausanias διὰ τῶν ἐξῆς μόνον λέξεων μνημονεύει· «χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ ἄλλα ἀνέθεσαν εἰς τὸ Ἡραῖον· Ἑρμῆν λίθου, Διόνυσον δὲ φέρει νήπιον, τέχνη δὲ ἐστὶ Πραξιτέλους.» Ὁ λακωνισμὸς οὗτος τοῦ Pausanias περὶ τοσοῦτον ἐξόχου καλλιτεχνήματος δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅποια καὶ ὅποια ὅμοια ἢ καὶ θαυμαστότερα καλλιτεχνήματα εἶδεν ὁ περιηγητὴς χρυσελεφάντινα, χαλκᾶ καὶ λίθινα ἐν τῷ Ἡραίῳ καὶ ἐν ἀπάσῃ τῇ Ὀλυμπίᾳ! Ὁ Ἑρμῆς οὗτος εἶνε ὁ Ἑρμῆς ὁ κορυτορόφος· παριστᾷ δὲ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν παρέλαβεν ἤδη τὸν Διόνυσον, βρέφος ἄρτίως γεννηθὲν ἐκ τοῦ μηροῦ τοῦ Διός, ἵνα διατηρήσῃ μὲν αὐτὸν ἐπὶ τινὰ χρόνον ζῶντα, παρὰ δὲ πρὸς περαιτέρω ἀνατροφὴν εἰς τὰς

Νύμφας τὰς ἐν τῷ Ἡραίῳ Νύμφαι διὰ τριβούρας. Ἐπὶ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος φέρει καθήμενον τὸ βρέφος ἐσπαργανωμένον μόλις τὰ κάτω κῶλα· ὁ δὲ δεξιὸς βραχίονας εἶνε ἀνατεταμένος, διότι ἐκράτει, φαίνεται, διὰ τῆς δεξιᾶς ἄθρομά τι, ὅπερ ἀνωθεν ἐπέδεικνυνεν εἰς τὸ νήπιον ὁ Ἑρμῆς. Λέγουσιν φαίνεται· διότι δυστυχῶς τὸ ἔργον τοῦτο δὲν διεσώθη καθ' ὅλα ἄρτιον· ἀλλ' ἐλλείπουσιν, αὐτοῦ ὁ δεξιὸς βραχίονας κατὰ τὸ ἥμισυ, οἱ πόδες καὶ αἱ κνήμαι κάτωθεν τῶν γονάτων, καὶ τοῦ νηπίου τὸ ὑπὲρ τὴν ὀσφύν μέρος τοῦ σώματος. Καὶ ταύτην τὴν τελευταίαν ἑλλειψιν αἰσθάνεται πᾶς ὅστις φαντάζεται ὁποῖαν χάριν θὰ εἶχε τὸ βρέφος ὁ Διόνυσος, παρῶνόμενος ἡ διασκαδίζομενος ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁμως τὸ ἀγαλμα διεσώθη ἀλώβητον· ἐκ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος οὐδὲ κόκκος μαρμαροῦ ἐξέλειπεν. Εἶνε δὲ καὶ ἡ ἐργασία λεπτή καὶ ἐπιμελής, ἀναδεικνύουσα τοσοῦτον ἐξοχὸν τὴν καλλονὴν, ὥστε νὰ δύναται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπλουστάτου καὶ ἀμαθεστάτου τῶν ἀνθρώπων νὰ ἐμπορῇ ἐκείνην τὴν ἔκτασιν καὶ γοητείαν, ἣν μόνον ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης αἰσθανόμεθα. Ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν ἄλλο γλυπτικὸν ἔργον τῆς ἀρχαιότητος συναρπάζον οὕτω τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, εἰμὴ τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου καὶ τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Μπελιδερέ.

Τὸ τρίτον οἶονεῖ μουσεῖον περιέχει ῥωμαϊκῆς τέχνης ἔργα, ἀνδριάντας αὐτοκρατόρων καὶ ἄλλα τινὰ μνημεῖα χρήσιμα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἵνα μᾶλλον ἐξάρωσι τὴν καλλονὴν τῶν εἰρημένων.

Ἐν Ἀθήναις, 5 Ἰουνίου 1879

I. ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ.

Τῇ 10 τοῦ παρελθόντος Μαΐου ἐτελέσθη ἐν Κετίγγῃ πανηγυρικὴ τῇ ἡμέρᾳ τῆς βίπτισις νέου ἡγεμονόπουδος. Περιγραφή τῆς τελετῆς ταύτης ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ν. Ἡμέρᾳ ὑπὸ τοῦ κατ' αὐτὴν παρυσθεντός προξένου τῆς Ἑλλάδος, ἐν Σκόδρᾳ τῆς Ἀλβανίας, κ. Ε. Ι. Μαυρομάτου, ἐξ ἧς ἀποσπῶμεν τὰ ἐπόμενα. Σ. τ. Δ.

Βάπτισις ἡγεμονόπουδος ἐν

ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΩ

Προσκληθέντες εἰς τὴν τελετὴν, ἀνεχώρησαν ἐκ Σκόδρας τὴν ἐνάτην περὶ τὴν πρωΐαν, ἐπὶ ἰδιαιτέρου ἀτμοπλοίου τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας παρὰ τῷ ἡγεμόνι τοῦ Μαυροβουνίου μετὰ τῆς συζύγου του, ὁ τῆς Γαλλίας καὶ ὁ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἀπὸ Σκόδρας μέχρι Ριέκας διὰ τῆς λίμνης ἐξάωρον ταξίδιον εἶναι τόσῳ τερπνόν, τοσαύτην δ' ἀπαντᾷ τις κατ' αὐτὸ καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους ποικιλίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν φύσεως, ὥστε καίτοι ἡ ἐποχὴ ἡμῶν δὲν εἶναι ἐπιβόρεπτος εἰς τὸν ῥωμαντισμὸν καὶ ἡμεῖς προῶρως γηράσαντες ἢ πολυάσχολοι δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ παραδιδώμεθα εἰς τοιοῦτον εἶδος θαυμασμοῦ καὶ ἀφαιρέσεως, οὐχ ἥττον, καὶ ἄλλοτε καὶ ἐπ' ἐσχάτων, μόνος ἐπιχειρήσας τὸ ταξίδιον τοῦτο, δὲν ἠδυνήθην ν' ἀπαλλαγῶ τῆς

ἐπηρείας τοῦ θεάματος καὶ ἄκων παρεδόθην εἰς παντοειδῆς σκέψεις καὶ ὀνειροπολήματα. Τὴν φράσιν ὅμως ταύτην, εἴτε διότι ἐξάκεις ἤδη διήλθον τὸ ὥραϊον τοῦτο μέρος, εἴτε διότι πρῶτον ἡδὲν ἐταξείδευον μόνος, ἀλλ' ἐν ἀρίστη κοινωνίᾳ φίλων συνοδοιπόρων, δὲν ἀφῆρθην, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν ἀναχωρήσεως ἡμῶν, ἐφιπποῖ μετὰ τοῦ ἀτμοπλοίου, ἐν φαιδραῖς ὀμιλίαις καὶ συζητήσεσιν ἀνεπαίσθητως διήλθομεν τὴν εἰς Ριέκαν ἀπόστασιν. Ἀμα πατήσαντες ἐκεῖ μαυροβουνικὸν ἔδαφος, καθὼ θεωρούμενοι ὡς ξένοι τοῦ ἡγεμόνος, εὐρέθημεν ἀπέναντι ἡγεμονικῆς τῷ ὄντι φιλοξενίας. Ἴπποι καλοὶ καὶ σωματοφύλακες τοῦ ἡγεμόνος φέροντες τὰς ὥραιας καὶ περὶ χροῖους μαυροβουνίους στολὰς, ἀνέμενον ἡμᾶς ἐν Ριέκᾳ, ἵνα μᾶς μεταφέρωσι καὶ ὁδηγήσωσι κατὰ τὸ τρίτον ἐκεῖθεν μέχρι Κετίγγης διάστημα. Ἡ φαιδρότης καὶ εὐθυμία παρρηκολούθησεν ἡμᾶς εὐτυχῶς καὶ κατὰ τὴν ἐφ' ἵππων ταύτην ὁδοπορίαν. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς ἦτο τοσοῦτον δύσβατος καὶ ὅτε μὲν λίαν ἀνωφερῆς, ὅτε δὲ ἀποτόμως κατωφερῆς, ὥστε ἡναγκαζόμεθα πολυλάκις καὶ ἐφιπποῖ νὰ ὑποβασταζώμεθα ὑπὸ δύο σωματοφυλάκων, ὧν αἱ χεῖρες, ὅσῳ δὴποτε καὶ ἂν ἐπετίδευον ἀδρότητα, ἀφῆκον πάντοτε ἔχνη ἐπὶ τῶν ἀβρῶν βραχιόνων τῶν Ἀγγλίδων συνοδοιπόρων· διερχόμενοι δὲ τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτάτου μεταξὺ Ριέκας καὶ Κετίγγης ὄρους Γρανίτσα καὶ τοῦ καιροῦ ὄντος βροχεροῦ, ἐθαίνομεν πρᾶγματι ἐντὸς πυκνῶν νεφῶν. Ἐκεῖθεν καὶ μίαν ὥραν περίπου πρὸ τῆς εἰς Κετίγγην ἀρίξεως ἡμῶν, ἡκούομεν τοὺς κανονοβολισμοὺς, οὔτινες, καθ' ὃ κατόπιν ἐμαῶμεν, ἐρόιποντο πρὸς τιμὴν τοῦ ἀφικνουμένου τὴν ὥραν ἐκείνην ἀντιπροσώπου τοῦ μεγάλου δουκὸς διαδόχου. Φθάσαντες τέλος περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς Κετίγγην, εὕρομεν τὴν μικρὰν πρωτεύουσάν σπουδαίως ὀλιστον. Ἐὰν πάντοτε ἡ κυριώτερα ἐπασχόλησις τῶν Μαυροβουνίων, ἐν καιρῷ εἰρήνης, εἶναι τὸ νὰ περιδιαβάσωσι ἐν τῇ πρὸ τῶν Ἀνακτόρων πλατείᾳ καὶ ὁδῷ, δύναται τις νὰ φαντασθῇ ὁποῖον πλήθος διασχίζομεν νῦν, ὅτε πανταχόθεν εἶχον συρρέουσαι χάριν τῆς τελετῆς πιστοὶ ὑπήκοοι. Διαγγελεύς δὲ τοῦ ἡγεμόνος, ὑποδεχθεὶς, ὠδήγησεν ἕκαστον ἡμῶν ἐν ἰδιαιτέρᾳ καὶ ἐπὶ τούτῳ παρασκευασθείσῃ οἰκίᾳ ἐκ τῶν ἀοίστων, μὴ ἐπιτρέψαντος τοῦ ἡγεμόνος νὰ κατοικήσωσι τὴν φράσιν ταύτην οἱ ξένοι τοῦ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ. Μετ' ὀλίγον ἅπαναι αἱ οἰκίαι εἶχον φωταγωγηθῇ. Ἡμεῖς δὲ, ἀναπαυθέντες τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, εἰδοποιήθημεν τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ὑπὸ διαγγελέως τοῦ ἡγεμόνος περὶ τοῦ προγράμματος τῆς τελετῆς, καθ' ὃ περὶ τὴν 10 ὥρην ἀπαντες νὰ συνέλθωσιν ἐν τοῖς Ἀνακτορίσιν, ἐν μεγάλῃ στολῇ, τὴν ἐνδεκάτην δὲ θὰ μετέβαινον ἐκεῖθεν ἐν σώματι, ἵνα παραστῶσιν εἰς τὴν ἱεροτελεστείαν τοῦ βαπτίσματος, μετὰ τὸ πέρας τῆς

ὁποίας θὰ ἐπανήρχοντο ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, ἵνα συγχαρῶσι τοῖς ἡγεμόσι, καὶ περὶ τὴν δωδεκάτην θὰ παρεκάλοντο εἰς ἐπίσημον πρόγευμα. Ὅθεν προσελθόντες τὴν ταχθεῖσαν ὥραν, ὠδήγηθημεν ἐν ἰδιαιτέρᾳ αἰθούσῃ, ἐνθα μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη ὁ ἡγεμὼν μετὰ τῆς ἡγεμονίδος, τοῦ πρίγκιπος διαδόχου καὶ τῶν τριῶν ἐν Κετίγγῃ πρίγκιπισσῶν. Ὁ ἡγεμὼν ἔφερε ῥωσικὸν μεγαλόσταυρον, τὸν σταυρὸν τοῦ λαίμου τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ τοὺς ἀστέρας τῶν κατὰ τὴν τελευτὴν ἀντιπροσωπευομένων δυνάμεων, ἐν οἷς καὶ τὸν τοῦ Σωτήρος. Ἡ ὥραία καὶ συμπαθὴς ἡγεμονὶς φέρουσα κομψὴν καὶ πλουσιωτάτην μαυροβουνίαν ἐνδυμασίαν, πάντοτε συμπαθὴς εἶχεν οὐχ ἥττον ὑποστῆτὰ ἀποτελέσματα τοῦ προσφάτου τοκετοῦ. Ὁ πρίγκιψ διάδοχος, δικταετής ἤδη τὴν ἡλικίαν, ἔχει λίαν ἐπιμελελημένην ἀνατροφὴν, εὐμενέστατον τὸ ἦθος, φέρει τὸ ἐθνικὸν ἐνδυμα καὶ ἀπὸ τοῦδε σπάθην μαυροβουνίαν· ἡ δὲ θῆρα εἶναι μία τῶν κυριωτάτων ἐπασχολήσεών του. Αἱ μικραὶ ἡγεμονίδες, φέρουσαι καὶ αὐταὶ τὸ μαυροβούνιον ἐνδυμα, βαδίζουσι κατὰ τὴν καλλονὴν ἐπὶ τὰ ἔγνη τῆς μητρός των. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ θαλάμῳ διέκρινέ τις, ἐκτὸς τῶν ἐκ Σκόδρας ἐλθόντων ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἑλλάδος, τὸν κόμητα Σερεμέτιεφ, ἑκτακτον ἀπεσταλμένον καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ Μεγάλου δουκὸς διαδόχου τῆς Ῥωσίας καὶ ἀναδόχου τοῦ νέου ἡγεμονόπαιδος, τὸν ἐπιτετραμμένον τῆς Ῥωσίας ἐν Κετίγγῃ, τὸν παρὰ τῇ ἡγεμονίᾳ προσβεβητὴν τῆς Αὐστρίας καὶ τὸν ἐπιτετραμμένον τῆς Ἰταλίας, τὸν πρωθυπουργὸν καὶ τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν. Ἐκ δὲ τῶν Κυριῶν, τὴν σύζυγον τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀγγλίας, μόνον φέρουσαν εὐρωπαϊκὸν ἐνδυμα, τὴν θελκτικωτάτην καὶ ὠραιότατην σύζυγον τοῦ προέδρου τῆς Γερουσίας Πέτροβιτς, ἣν πρῶτον ἤδη ἐγνώρισα, καὶ ἥς ἡ θέα μοι ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἡγεμονὶς δὲν εἶναι ἡ μόνη ἀντιπρόσωπος μαυροβουνιακῆς καλλονῆς, τὴν Κυρίαν Πασέβιτς, εὐγενῆ Ῥωσίδα, λειτουργὸν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ ἀντιπροσωπεύουσαν τὴν σύζυγον τοῦ μεγάλου δουκὸς διαδόχου, τὴν μητέρα τοῦ ἡγεμόνος, γνήσιαν καὶ ἀρχαίαν Μαυροβουνίαν, καὶ ἐκλεκτὴν τινα δεσποινίδα Ἑλβετὴν, παιδαγωγὸν τοῦ πρίγκιπος διαδόχου καὶ τῶν πρίγκιπισσῶν.

Περὶ ὥραν ἐνδεκάτην περίπου, ἀκολουθοῦντες τὸ ἡγεμονικὸν ζεύγος ἐξήλθομεν εἰς τὴν μεγάλην αἶθουσαν, ἐνθα ὥραία, μεγαλοπρεπὴς καὶ πρωτότυπος ἦτο ἡ ἀποψις. Ἐὰν ἡ ἐθιμοτυπία εἶναι ἡ αὐτὴ περίπου παρ' ἀπάσαις ταῖς αὐλαῖς, ἐὰν ἡ αὐλικὴ πολυτέλεια εἶναι πανταχοῦ μείζων ἢ ἐνταῦθα, οὐδαμοῦ ὅμως ἄλλοθι θὰ ἡδύνατό τις ν' ἀπαντήσῃ τοιοῦτον πρωτότυπον καὶ γραφικὸν θέαμα, τοιοῦτον γόητρον ἐν τῇ μικρότητι, τοιοῦτον στενὸν σύνδεσμον μετὰ τῆς

μόνος καὶ τόπου. Αἱ χρυσοκέντητοι στολαὶ καὶ τὰ παράσημα τῶν παρισταμένων ξένων πεζοτάτην ἐνεποιοῦν ἐντύπωσιν καὶ ἡμαυροῦντο ἐνῶπιον τοῦ παραστήματος καὶ τῶν λαμπρῶν καὶ γραφικῶν στολῶν τῶν ἐπισημοτήτων τοῦ Μαυροβουνίου. Οὐδεὶς ἔλειπε τὴν φορὰν ταύτην πάντες δ' ἔσπευσαν μετ' εὐλαθείας καὶ μετ' ἀδόλου ἐνθουσιασμοῦ νὰ περιστοιχίσωσι τὸν ἡγεμόνα των, ὅστις εὐμενὲς καὶ προσήνους, ἀλλὰ καὶ ἡγεμονικῶς συνάμα, τοῖς πᾶσι προσεφέρετο. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐνδιαφέρουσιν καθίστα τὴν ἀποψιν τῆς δημηγύρεως ἡ παρουσία δώδεκα προκρίτων Τούρκων καὶ Τουρκαλβανῶν, ἀντιπροσωπευόντων τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν τῶν προσαρτηθέντων ἐσχάτως τῇ Μαυροβουνίᾳ μερῶν, φερόντων τουρκικὰ παράσημα, διαφόρους ἐθνικὰς στολὰς καὶ τὸ φέσιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, κατὰ τὰ ἔθιμά των, ἐνῷ πάντες οἱ λοιποὶ ἴσταντο ἀκσεπεῖς.

Τῇ ἐνδεκάτῃ ἀκριβῶς ὥρα παρέδωκεν ὁ ἡγεμὼν τὸν νέον πρίγκιπα τῇ δεσποινίδι Πασέβιτς καὶ τῇ κόμητι Σερεμέτιεφ καὶ ἔμεινε μετὰ τῆς ἡγεμονίδος ἐν τοῖς Ἀνακτόροις. Ἀπαντες δὲ οἱ λοιποὶ, ἡγουμένου τοῦ πρίγκιπος διαδόχου, τῶν Κυριῶν, τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ τῆς μεγάλης δουκίσσης, τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων δυνάμεων καὶ τῶν ἐπισημοτήτων τοῦ τόπου κατέλιπον τὰ Ἀνάκτορα, καὶ ἀπείρου πλήθους ἀκολουθοῦντες, διηυθύνθησαν εἰς τὸν ἐν τῇ ἱστορικῇ μοναστηρίᾳ τῆς Κετίγγης ναόν. Ἡ συνοδία ἐπορεύετο ἐν τῇ μέσῳ δύο ταγμάτων παρατεταγμένων καὶ παρυσιαζόντων ὅπλα. Οἱ στρατιῶται εἶχον ἀρειμάνιον παράστημα καὶ τέλειον ὅπλισμόν· ἡ δὲ μουσικὴ ἐπαιάνιζε τὸν ἐθνικὸν ὕμνον. Πᾶσαι δὲ αἱ ἀνωτέρω περιστάσεις ἀπερρόφουν οὕτω τὴν προσοχὴν, ὥστε οὐδεὶς προσεῖχε τῇ πιπτούσῃ ῥαγδαίᾳ βροχῇ. Ἀλλως καὶ ἡ μετὰ τῶν Ἀνακτόρων καὶ Ἐκκλησίας ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη. Ἐπὶ τῶν προθύρων δὲ τῆς ἱστορικῆς Ἐκκλησίας ἐδέχθη τὸν νεογέννητον πρίγκιπα ὁ Μητροπολίτης Μαυροβουνίου. Ἀφοῦ δὲ ἐγένετο ἡ συνήθης ὡς παρ' ἡμῶν ἱεροτελεστία τοῦ βαπτίσματος, ἐπανήλθομεν κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ἵνα συγχαρῶμεν τῇ ἡγεμονίᾳ καὶ παραδώσωμεν αὐτῇ ἤδη τὸν υἱὸν τοῦ Μίρκον (Δημήτριον) δοῦκα τῆς Γράχωδας καὶ τῆς Ζέτας.

Ἀπειρον πλῆθος ἐνθουσιωδῶς καὶ ἐπανειλημμένως ἐζητωκραύγαζεν ὑπὸ τὰ Ἀνάκτορα ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς οἰκογενείας του. Οἱ Βοεβόδοι εὐλαβῶς ἠσπάζοντο τὰς χεῖράς του· οἱ δὲ ξένοι, συγχαίροντες, περιώριζον τὸ εὐχάριστον τοῦτο καθήκον εἰς τὴν ὥραιάν χεῖρα τῆς ἡγεμονίδος. Τῇ 12 δὲ ἀκριβῶς ὥρα παρετέθη ἐκλεκτὸν πρόγευμα εἰς 36 συνδαιτυμόνας. Ἐν τοῖς προσώποις δὲ τῶν συνδαιτυμόνων τούτων ἡδύνατό τις νὰ ἀναγνώσῃ καὶ σπουδάσῃ τὴν πρὸ 40 ἐτῶν καὶ

τὴν ζῶσαν ἤδη ἱστορίαν τοῦ Μαυροβουνίου. Ἐκεῖ ἔβλεπέ τις ἀρχαίους Βοεβόδας καὶ ἄνδρας, οἵτινες, ἀφοῦ πολυειδῶς ἐπετέλεσαν τὸ ὑπὲρ πατρίδος καθήκον των, ἐν ἀπομαχίᾳ διατελοῦσιν ἤδη, τιμώμενοι καὶ ἀγαπώμενοι, ἀλλ' οὔτε συντάξεις λαμβάνοντες, οὔτε δημόσια ὑπουργήματα ἐπιζητοῦντες, ὑπομνησκόντες δὲ παρωχηκυῖαν δυστυχῶς ἀνεπιστρέπτει δι' ἡμᾶς ἐποχὴν. Διέκρινέ τις μετὰ τῶν αὐτῶν τὴν ἀρχαίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ φυσιογνωμίαν τοῦ πενθεροῦ τοῦ ἡγεμόνος Βούκοιτς, πρὸ 20 ἤδη ἐτῶν πρωτεύσαντος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων πολέμους, τὸν Μπόζο Πέτροβιτς καὶ Ῥάδονιτς, περὶ ὧν ἔγραψα ἤδη ἄλλοτε τὰ δέοντα, τὸν Μητροπολίτην, οὗ τὸ ἀξίωμα πρὸ 30 ἐτι ἐτῶν ἦτο τὸ πρῶτον ἐν Κετίγγῃ, ἀλλ' ὅπερ ἐπισκιάζεται σήμερον ἐντελῶς ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τοῦ ἡγεμόνος, τὸν Παππᾶ Ἡλίαν Πλάμενας, ἱερέα ἄλλοτε, ἀλλ', ὡς καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς τοῦ Μαυροβουνίου, φέροντα τὸν σταυρὸν ἐν εἰρήνῃ καὶ τὴν ῥομφαίαν ἐν πολέμῳ, ἐγκαταλιπόντα ἐπὶ τέλους δριστηνῶς τὸ ἱερατικὸν ἐνδυμα, διακριθέντα ἐν τοῖς τελευταίοις πολέμοις καὶ ἤδη ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἐπιτηδεύοντα κυβερνήτην, τὸν Ἀλβανομαυροβούνιον Μάρκον Μιλᾶν, ἐκ τῆς τέως προσαρτηθείσης τῇ Μαυροβουνίᾳ ἐπαρχίας τῆς Ἀλβανίας Κοῦτσι, ἀριστεύσαντα κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους καὶ τρόμον ἐμπνεύσαντα τοῖς Τούρκοις. Ἀνταλλαγεῖσιν δὲ μετὰ τῶν ἡγεμόνος καὶ τοῦ κόμητος Σερεμέτιεφ προπόσεων ὑπὲρ τῆς αὐτοκρατορικῆς καὶ ἡγεμονικῆς οἰκογενείας, ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς αἰθούσας καὶ ἀφοῦ ἐθεάθημεν ἀπὸ ἐξώστου τὸν ἐθνικὸν χορὸν τῶν Μαυροβουνίων, ὅστις οὔτε εὐμορφος, οὔτε χαρίεις εἶναι, ἀλλ' ἀπαιτεῖ πολλὴν εὐκαμψίαν καὶ διαδηλοῖ τὸν στρατιωτικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους, ἀποχωρήσαντος τοῦ ἡγεμόνος, ἐπανήλθομεν καὶ ἡμεῖς οἴκαδε.

Μετὰ μεσημβρίαν ξένοι καὶ ἐντόπιοι διηλύσαντες τὰς ὥρας ἐν ἀμοιβαίαις ἐπισκέψεσι. Ἰδίως δ' εὐχαρίστους διήλθομεν ὥρας παρὰ τῇ διευθυντρίᾳ τοῦ σπουδαίου ἐν Κετίγγῃ ῥωσικοῦ παρθεναγωγείου, ἐν ᾧ φοιτῶσι μαθήτριά καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων οἰκογενειῶν τῆς Δαλματίας, παρὰ τῇ θελκτικῇ Κυρίᾳ Μπόζο Πέτροβιτς, ἥτις καίτοι οὐδέποτε κατέλιπε τὴν Κετίγγην, ἀλλ' ἔλαβε μόνον τὴν ἀνατροφὴν τῆς ἐν τῇ ῥηθέντι ῥωσικῇ παρθεναγωγείᾳ, θὰ ἡδύνατο νὰ διακριθῇ καὶ μετὰ τῆς ἐκλεκτοτάτης κοινωνίας, καὶ παρὰ τῇ Μητροπολίτῃ, ὅστις ἰδίως μοι ἐξέφρασε θερμὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος αἰσθημάτων. Περὶ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐλαβον καὶ πάλιν ἀφορμὴν νὰ θαυμάσω τὸν σύνδεσμον καὶ τὰ αἰσθημάτων τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν ἡγεμόνα, καὶ τὸν διάφορον καὶ πρωτότυπον τρόπον τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῶν. Ὅταν ὁ ἡγεμὼν δὲν εὐρίσκηται ἐν καλῇ ψυχικῇ διαθέσει ἢ ὅταν ῥητῶς ἐκφράζῃ τοιαύτην ἐπιθυμίαν, ἐξέρχεται εἰς τὸν περιπάτον μόνος μετὰ

τινος Βοιβόδα ἢ ὑπασπιστοῦ του. Ἀλλως, ὅταν δὲν ἐκδηλοῖ τοιαύτην θέλησιν, κατ' ἔθος ἀπαντες οἱ παρατυγχάνοντες τὸν παρακολουθοῦσιν. Οὕτω δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐξηρχόμεθα οἰκίας τινὸς μετὰ τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀγγλίας, ὅτε εἶδομεν μακρόθεν τὸν ἡγεμόνα, φαιδρὸν καὶ περιστοιχιζόμενον ὑπὸ δύο ἢ τριῶν Βοεβόδων, νὰ ἐξέρχεται τῶν Ἀνακτόρων ἀμέσως καὶ ὡς ἐὰν εἶχε δοθῇ σύνθημά τι, ἀπαντες οἱ Βοεβόδοι, οὐς ἀπῆντα καθ' ὁδόν, καὶ αἱ ἐπισημοότητες ἐσπευδον νὰ ἀσπασθῶσιν εὐλαβέστατα καὶ φυσικώτατα τὴν χεῖρά του καὶ νὰ τὸν περιστοιχίσωσι, καταλαμβάνοντες ὀπίσθεν τοῦ ἡγεμόνος τὴν προσήκουσαν ἐκάστῳ θέσιν, ἀπαν δὲ τὸ πλῆθος προσετέθη βαθμὴδὸν εἰς τὴν συνοδίαν, οὐχὶ ἐκ περιεργίας, ὡς πανταχοῦ συμβαίνει, ἀλλὰ κατὰ βῆμα καὶ ἐν σοβαρότητι, νομίζον ὅτι, περιστοιχίζον οὕτω τὸν ἡγεμόνα του, ἐκπληροῖ τὸ μᾶλλον εὐχάριστον καθήκον. Παρασυρθέντες δὲ καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ ἔθους τούτου καὶ τοῦ ρεύματος, ἠθελήσαμεν νὰ προστεθῶμεν εἰς τὴν συνοδίαν τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐξαιρετικῇ ἀμέσως ἐδόθη ἡμῖν παρ' αὐτῷ θέσις. Ὁ τοιοῦτος τοῦ ἡγεμόνος περίπατος ἔχει μὲν πολὺ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβάλλον, ἀλλὰ καὶ τὸ θεατρικὸν συνάμα δι' ὅσους ἐπιπολαίως πῶς κρίνουσι τὰ τοιαῦτα καὶ ἀγνοοῦσι τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ τόπου. Ἀλλ' ὅταν γνωρίζῃ τις τὰ ἔθιμά τοῦ Μαυροβουνίου, τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα, τὴν φύσιν τῆς σλαβικῆς φυλῆς, εἰδωλὸν τι πάντοτε ἐπιζητούσης, εὐρίσκει καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ταύτῃ φυσικωτάτην ἐκδήλωσιν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ κυριώτατον μέρος τῆς δυνάμεως τοῦ ἔθνους.

Ἐξακολουθοῦντες δὲ νὰ θεωρῶμεθα ὡς ξένοι τοῦ ἡγεμόνος, καὶ τὸ ἐσπέρως καὶ τὴν ἐπαύριον κατὰ τὸ πρόγευμα καὶ γεῦμα διήλθομεν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις. Ἐν στενωτέρῳ ἤδη κύκλῳ, εὐρύτερον ἡδύνατό τις νὰ συναναστραφῇ καὶ διηλύσῃ μετὰ τῶν διαφόρων τοῦ Μαυροβουνίου ἐπισημοτήτων...

Μετὰ τριῶν περίπου ἡμερῶν διαμονὴν τὴν 12 περὶ τὴν πρωΐαν, δι' ὠραιότατης ἡμέρας, κατελίπομεν τὴν Κετίγγην, εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε ἀποκομίζοντες εὐαρέστους ἐντυπώσεις. Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ ὁδοῦ ἐπανελθόντες εἰς Ῥιέκαν, μετ' εὐχαρίστου ἐκπλήξεως εἶδομεν μετ' ὀλίγον, ἐλθόντας ἐκ Σκόδρας πρὸς προὔπαντησιν ἡμῶν, φίλους τινάς, συνοδεύοντας τὴν μητέρα καὶ γυναικαδέλφην τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν σύζυγον τοῦ προέξοντος τῆς Γαλλίας. Ἐν μείζονι δὲ ἤδη κοινωνίᾳ καὶ πολλὰ ἔχοντες νὰ διηγηθῶμεν πρὸς ἐκείνους, ὧν ὁ μόνος ἐκ Σκόδρας βίος αὐξάνει τὸ φύσει φιλοπερίεργον τοῦ χαρακτῆρος, φαιδρῶς καὶ εὐθύμως διηλύσαμεν τὸν ἐκ Ῥιέκας εἰς Σκόδραν πλοῦν καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐπανήλθομεν εἰς τὰ ἴδια.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΟΥ ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ

F'

*En Μονάχῳ, τῇ 19 Ἰουνίου 1879.

Καλοκαίρινος χειμὼν. — Ἡ πρώτη Μαΐου καὶ ἡ σύνοδος τῶν μαγισσῶν. — Ὁ τράγος τοῦ ἀλλικῶς ζυθοποιεῖται. — Ἐκθέσεις ἀνθέων. — Σχολεῖον ἑορταί. — Ἡ πεντηκονταετηρίς τῶν γάμων τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. — Θαλίαι σπουδαστῶν.

Τὴν ὥραν, καθ' ἣν γράφω ὑμῖν τὴν παρούσαν βροχὴ βραχδιαία μαστίζει τὰς ὑέλους τῶν παραθύρων μου, καὶ ἀγρία μυκάται ἐξω ἡ καταιγίς. Καὶ ὅμως ὁ Ἰούνιος βαίνει πρὸς τὸ τέρας του, αἱ καστανεῖαι καὶ αἱ φιλόροι τοῦ ἀγγλικοῦ κήπου ἔχουσι πυκνὰ φυλλώματα, καὶ τὰς ἄχθας τοῦ Ἰσάρ κοσμοῦσι πολυανθεῖς πασχαλέαι καὶ νυμφαῖαι, πρὸ πολλοῦ δὲ ἤλθον αἱ χελιδόνες, αἵτινες βεβαίως οὐδαμῶς ἀνέμενον τηλικαύτην τῶν ἐλπίδων των διάψευσιν. * Ἄν δὲ τοσοῦτον δριμύς ἐπῆλθεν ὁ Ἰούνιος, ὁποῖος ἦν ὁ μὴν τῶν ἀνθέων, ὁ ποιητικὸς Μάιος; Αἱ ἐφημερίδες ἀνέφερον ὅτι ἄρῃ πάγων, ἐξωθηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐκ τοῦ βορείου πόλου πρὸς τὰς γερμανικὰς ἀκτὰς, ἐπῆνεγκον τὴν ἀσυνήθη ταύτην χειμασίαν. * Ὅπως ἂν ᾖ, πόσον ἀληθὲς καὶ εὐλόγος φαίνεται ἡ δοξασία τῶν γερμανῶν τοῦ μεσαιωνος, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι ἡ πρώτη τοῦ Μαΐου ἦν ἡμέρα ὠρισμένη οὐχὶ διὰ τὰς δρέψεις ἀνθη οἱ ἐρωτολόητοι, ἀλλὰ διὰ τὰς μαγίσσας καὶ τοὺς μάγους, οἵτινες, συνεκρότουν τὰς καταχθονίους αὐτῶν συνόδους, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σατανᾶ! Καὶ πῶς νὰ μὴ ἀποδώσωσιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ διαβόλου τοῖς ὁπαδοῖς αὐτοῦ χορηγουμένην ἐξουσίαν τοῦ ἐπιφέρειν χάλαζαν καὶ δυσκρασίας ἀέρων, βλέποντες ἴσως, ὡς εἶδομεν πολλάκις ἐφέτος τὸν Μάιον οἱ ἐν Μονάχῳ, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ συλλήβδην πάσας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους ἐκτός τοῦ ἔαρος; Τὸν χειμῶνα διεδέχτο φθινόπωρον καὶ τοῦτο πάλιν θέρος· τὴν πρωτὴν χιόν ἐκάλυπτε τὰς ὁδοὺς, μετὰ μεσημβρίαν δὲ καύσων ἀφόρητος, ἐπῆγετο πρὸς δικαιολογίαν ἴσως τῆς ἐπικλήσεως τῶν Νέων Ἀθηῶν, ἣν φέρει ὑπερηφάνως τὸ Μόναχον, καὶ ἣν οὐδαμῶς δικαιολογοῦσι τὰ ψυχρὰ καὶ ἀμοιρα χάριτος καὶ πρωτοτυπίας οἰκοδομήματα αὐτοῦ.

* *

Καὶ ὅμως ἐωρτάσθη καὶ ἐνταῦθα ἡ πρώτη τοῦ Μαΐου καὶ ἐωρτάσθη, ὡς πᾶσαι ἐν Μονάχῳ αἱ ἐορταὶ διὰ σπονδῶν ζύθου. Τὸ Ζυθοποιεῖον τῆς αὐλῆς, τὸ πασίγνωστον καὶ δημοτικώτατον Hofbräuhaus, ἦν πληρὲς ἑκατοστῶν θαμνῶν, κοσμούμενον δὲ διὰ χλοερῶν κλάδων, ἐλατῶν καὶ πίτυων, ἐφαίνετο ὡσεὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξαλειψῇ τὰς ἐκ τῆς χιόνος ἐντυπώσεις καὶ νὰ πείσῃ τὸν κόσμον ὅτι ἤλθεν ὁ μὴν τῶν ἀνθέων. Τὸ Ἀλλικὸν ζυθοποιεῖον, ἰδιοκτησίᾳ νομίζω τοῦ βασι-

λέως τῆς Βαυαρίας, καὶ τὸ προσδοκώμενόν τινος τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος—διότι ἀποφέρει ἐτησίως εἰσόδημα καθαρὸν διακοσίων πεντήκοντα χιλιάδων περίπου δραχμῶν—εἶναι οἰκοδόμημα παλαιότατον, ἀριθμοῦν αἰώνων ὅλων βίον, καὶ σχεδὸν συνομήλικον αὐτῆς τῆς πόλεως. Ὑπὸ τοὺς χαμηλοὺς τῆς αἰθούσης αὐτοῦ θόλους, κλίνονται παρὰ ξυλίνας σκεπηκοβότους τραπέζας ζυθοβαρεῖς συμπόται, ἔχοντες πρὸ αὐτῶν λαγῆνους ζύθου, ἐν ᾧ οἱ πόδες των πλέουσιν ἐν τῷ βορβόρῳ. Βλέπων τὰς μορφὰς τῶν κραυγαλόντων θαμνῶν, ἀμυδρῶς σκισσάμενος ἐν μέσῳ πυκνῶν νεφῶν καπνοῦ, νομίζεις ὅτι παρίσταται ἐν τελετῇ τινὶ διονυσιακῶν ὀργίων, ἣν ἐκ τῶν τάφων ἐξεληθόντα ἐροτάζουσι φάσματα σιλητῶν καὶ μαινάδων. * Ἐξω, ἐν τῇ αὐλῇ, τὸ θέαμα εἶναι κάπως φαιδρότερον· οἱ συμπόται ἴστανται ὀρθοὶ κρατοῦντες ἀνὰ χεῖρας τὰς λαγῆνους, καὶ φαίνονται ὡσεὶ σπεύδοντες νὰ γευθῶσι τοῦ θαυμαστοῦ ποτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ πέλθωσι τὴν ταχίστην ἐκ τοῦ πανθαμιονίου ἐκείνου. * Ἐν τινὶ αὐτοσχεδίῳ σκιᾷ τρεῖς ἢ τέσσαρες μουσικοὶ παικνίζουσι βακχικὰ ἄσματα, ἅτινα ἐν χορῷ συνοδεύουσιν οἱ παριστάμενοι. Διότι ἡ τελετὴ εἶναι ἐξαιρετικὴ, καὶ κατὰ τὰς πρώτας δεκαπέντε τοῦ Μαΐου ἡμέρας κινεῖται ἐν τῷ Ἀλλικῷ ζυθοποιεῖῳ ὁ κατ' ἐξοχὴν ζύθος, τράγος (Bock) τοῦπικλιν. — Οἱ φιλόλογοι ἐρίζουσι περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὀνομασίας ταύτης, οἱ πλείστοι δὲ συμφωνοῦσιν ὅτι παρεφθάρη κατ' ἀστείαν παρανόησιν ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Einbeck, ἐνθα τὸ πρῶτον κατεσκευάσθη. * Ἀλλ' ὅμως ἡ τοῦ λαοῦ ἐτυμολογία ἴσως στηρίζεται ἐπὶ λόγων ἱσχυροτέρων, ἀναμνησκουσα τοὺς τράγους καὶ τὰ τραγικὰ θεάματα τῶν διονυσιακῶν ἐορτῶν. * Ὅπως δὴ ποτε τὸ ἐνδιαφέρον ἐν τῷ ζύθῳ τοῦτῳ δὲν εἶναι ἡ παραγωγή τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ἡ ποιότης αὐτοῦ, καὶ ὁμολογουμένως τὸ Ἀλλικὸν ζυθοποιεῖον ἐτήρησεν αὐτὴν ὡς ἦν τὸ πάλαι, ὡς ἐπίσης ἐτήρησεν ἀμετάβλητον τὸ μεσαιωνικὸν κατὰστημα ἐν τῇ παλαιᾷ αὐτοῦ μορφῇ καὶ τῇ προαιωνίᾳ ρυπαρότητι. * Ὑποθέτω δὲ ὅτι οὐκ ὀλίγοι τῶν τακτικῶν θαμνῶν θὰ φρίττωσι καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ ἰδέᾳ βελτιώσεως τῶν καθεστώτων, δι' ἧς ἀντὶ τοῦ συφορβείου, ἐν ᾧ ῥοφᾶται ἐξαίσιος ζύθος, θὰ ἔχῃσι πολυτελέστατα ἐσκευασμένον κατὰστημα, ἐν ᾧ ὑπὸ βελλαθοφόρων καὶ καθαρίων θεραπόντων θὰ προσφέρεται ἐντὸς κομψῶν ποτηρίων νόθον καὶ ἀνοστον ποτὶν.

* *

Ἄλλ' αἱ τελεταὶ αἱ γενόμεναι ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τῆς καλῆς τοῦ ἔτους ὥρας δὲν περιορίζονται εἰς τὴν τραγοποσίαν ἐκείνην, θὰ ἡμεθα δὲ λίαν ἄδικοι, εἰ μὴ ἐποιούμεθα μνείαν καὶ ἄλλων εὐγενεστέρων καὶ μᾶλλον ἐμπρεπόντων εἰς ἔθνος μέγα καὶ πεφωτισμένον. Αἱ ἐκθέσεις τῶν ἀνθέων καὶ αἱ τῶν σχολείων ἐορταὶ κατέχουσι τὴν πρῶ-

τὴν τάξιν. * Ἐν ταῖς ἐκθέσεσι τῶν ἀνθέων, πρὸ τῆς ἀμυθῆτος αὐτῶν πληθῆος ἀδύνατον νὰ μὴ θαυμάσῃ τις τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοπονίαν τῶν κηπουρῶν, οἵτινες μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας κατορθοῦσι νὰ παλαίωσι κατὰ τοῦ ἀγαθιστοῦ αὐτῶν κλίματος. * Ὁ δ' εὐτυχῆσας νὰ συμμετάσχη σχολικῆς τινος ἐορτῆς τοῦ Μαΐου καὶ νὰ συνοδεύῃ τοὺς εὐθύμους ὁμίλους τῶν παιδῶν ἐν ταῖς ἀνὰ τοὺς ἀγρούς καὶ τοῖς χωρίοις ἐκδρομαῖς αὐτῶν, νὰκούσῃ τὰς ἀρεταῖς ἐντυπώσεις καὶ τοὺς περιέργους διαλόγους αὐτῶν, παύει ἀπορῶν ἐπὶ τῇ ἐπιστημονικῇ τῆς Γερμανίας προόδῳ καὶ κατανοεῖ τὴν τεραστίαν ἐπενέργειαν, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς βελτιώσεως τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς καθόλου μορφώσεως τοῦ ἔθνους ἐκπαιδεύσεις ἀγαθὴ καὶ εὐμέθοδος. * Ἐν ἐκπαιδεύσει, σκοπούσῃ πρωτίστως τὴν μετὰδοσιν εἰς τὸν μαθητὴν ὅσῳ τὸ δυνατόν πλείονων θετικῶν γνώσεων, σπουδαϊότατον θεωρεῖται ἡ στενωτέρα σαφήνεια καὶ γνωριμία αὐτοῦ μετὰ τῆς φύσεως, ἣν λίαν ἀτελῶς τὰ παιδία προπάντων τῶν πόλεων γνωρίζουσιν. * Ἐν ᾧ δὲ συγχρόνως ὁ καθαρὸς ἀὴρ καὶ τὰ ἐν ὑπαίθρῳ παίγνια ζωογονοῦσι τὸ πνεῦμα, ὁ διδάσκαλος ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας ἵνα ἐξασκήσῃ τὸ πνεῦμα αὐτῶν δι' ἐρωτήσεων καταλλήλων καὶ εὐαρέστου συνδιαλέξεως. * Ἐπέχει δ' ὁ διδάσκαλος παρὰ τοῖς παιδίοις τόπον πατρὸς ἡμᾶ καὶ φίλου, ἀπολαύων ἐπίσης παρ' αὐτῶν εἰς ἀντάλλαγμα ἀγάπης ἐγκαρδίου καὶ ἀνεπιβλήτου σεβασμοῦ.

* *

Ἀπὸ τῶν ἐορτῶν τοῦ Μαΐου ἔλθωμεν εἰς τὰς τοῦ Ἰουνίου, τοῦ πλουσιωτάτου εἰς τελετὰς θερησκευτικὰς καὶ λιτανεῖας. Εἰς ταύτας προσετέθη ἐφέτος καὶ ἐορτὴ πολιτικὴ, σπανία καὶ ἐκτακτος, ἡ μᾶλλον ἐορτὴ οἰκογενειακὴ, ἥς κατὰ μέγα μέρος συμμετέσχε τὸ ἔθνος. Τὴν 11 Ἰουνίου συνεπληροῦτο πεντηκονταετηρίς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν γάμων τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατειρας τῆς Γερμανίας. * Ἐπανηγυρίσθησαν δὲ, ὡς συνειθίζεται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, οἱ χρυσοὶ καλούμενοι γάμοι, τὴν δὲ πανηγυρίαν ταύτην, ἣν ὀλίγιστα ζεύγη συζύγων ἡτύχησαν νὰ τελέσωσιν, ἀπεφάσισαν συμπάσαι αἱ πόλεις τοῦ γερμανικοῦ κράτους νὰ λαμπρύνωσι διὰ τῆς συμμετοχῆς των.

Εἴπομεν ὅτι μέρος τοῦ ἔθνους ἐπανηγύρισε τὴν ἐορτὴν ταύτην, καὶ ἀναμφιβόλως ὁ λαὸς δὲν ἔχη ἀφορμὰς νὰ ᾖ εὐχαριστημένος ἐκ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ τόπου. * Ἄν οἱ ἀρχαῖοι Ῥωμαῖοι ἐξήτουν ἄρτοι καὶ θεάματα, ὁ γερμανικὸς λαὸς ζητεῖ ἄρτον μόνον, ἡ δὲ πολιτικὴ τοῦ Βίσμαρκ ἀντὶ τούτου παρέχει αὐτῷ ἐορτὰς πενιχρὰς καὶ νέους φόρους. Μετὰ τὴν καθυμέναν νίκην τοῦ 1871 ἡ Γερμανία φαίνεται καμπετομένη ὑπὸ τὸ βάρος τῆς σιδηρᾶς πανοπλίας, ἣν εἶναι ἡναγκασμένη νὰ φέρῃ, τάχιστα

δ' ἡ βράδιον, ἐξηντλημένη καὶ ἀποκαμουσα θάποδῶς ἀνευ πάλης εἰς τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀκμαίαν αὐτῆς γείτονα, ὅσα διὰ βαρεῶν θυσίων κατέκτησεν. * Ὁ εἰσερέσας χρυσὸς τῶν δισεκατομμυρίων, ἀναλωθεὶς οὐχὶ εἰς ἐπίρρωσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους, ἀλλ' εἰς πυρίτιδα καὶ πυροβόλα, ἐπῆνεγκε πένιαν ἀφόρητον, ἡ δὲ γερμανικὴ βιομηχανία καιρίως προσβλήθεισα καὶ ὁσημέραι φθίνουσα, ὑπέστη σπουδαίαν ἥτταν ἐν Φιλαδελφίᾳ καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ παρουσιασθῇ ἐν τῇ παρίσινῃ ἐκθέσει.

Οἱ τελευταῖοι μῆνες ἱκανὰ παρέσχον ἡμῖν θεάματα ἡγεμονικῶν οἰκογενειακῶν ἐορτῶν. * Ἐν ᾧ ἐν Ἀμστερδάμῳ ἐτελοῦντο μεγαλοπρεπέστατα οἱ γάμοι τοῦ βασιλέως τῆς Ὁλλανδίας, ἐν Βιέννῃ συγχρόνως σχεδὸν ἐπανηγυρίζοντο μετὰ πρωτοφανοῦς πομπῆς οἱ ἀργυροὶ γάμοι, ἥτοι ἡ πεντεκαιεκοσμητὴς τῶν γάμων τοῦ βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας. * Ἐν Βερολίνῳ δὲ ἀνεπτόχθη τοσαύτη λαμπρότης ὥντως δὲ βασιλικῶς φερόμενος ὁ γερμανικὸς αὐτοκράτωρ ἀντὶ νὰ ναιώσῃ εἰς τοιαύτας ματαιὰς ἐπιδείξεις, ὥρυσεν ἱκανὸν ποσὸν ὑπὲρ ἰδρύσεως εὐεργετικῶν καταστημάτων. * Ἡ ἐορτὴ περιωρίσθη κυρίως εἰς πέν μόνον εἰς ἐκκλησιαστικὰς δοξολογίας, εἰς παρέλασιν τῶν σπουδαστῶν, εἰς φωτοχυσίας καὶ εἰς φορτία συγχαρητηρίων.

Τὸ Μόναχον ἐώρτασεν ἐπίσης, ὡς αἱ ἄλλαι γερμανικαὶ πόλεις τὴν ἡμέραν ταύτην. * Ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ ἐψάλη δοξολογία, αἱ δ' ὁδοὶ πᾶσαι ἦσαν σημαυστόλιστοι. Κυρίως ὅμως ἡ ἐορτὴ ἐγένετο τὴν ἐσπέραν ἐν τῷ Ζυθοποιεῖῳ τοῦ Σωτῆρος, ἐνθα οἱ συρρεῦσαντες τριεχίλιδι περίπου πάσης τάξεως κατοικοὶ τοῦ Μονάχου, ἀντὶ τοῦ ἐξαντληθέντος σωτῆρος περιωρίσθησαν νὰ πίωσι ζύθον καινὸν εἰς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατειρας.

* *

Ἀλλὰ καὶ οἱ σπουδασταὶ τοῦ ἐνταῦθα Πανεπιστημίου δὲν ὑπέστησαν τῶν ἄλλων. Διοργανώσαντες θαλίαν (Commerz), διεσκεύασαν καταλλήλως εὐρυτάτην αἴθυσαν ἐνός τῶν ἐνταῦθα ξενοδοχείων. Τῆς θαλίας μετέσχον μόνον οἱ σπουδασταὶ τῶν σωματείων καὶ οἱ ἀφαιεῖς, ὡς ἀποκαλείσθησαν πάντα τὰ μέλη φοιτητικῶν συνδέσμων, διότι ταῦτα τῆς περιφρονήσεως καὶ τοῦ οἴκτου μόνον εἰσὶν ἄξια παντὸς σεβόμενου ἑαυτὸν φοιτητοῦ σωματείου, ἀφ' οὗ οἱ τῶν συνδέσμων κανονισμοὶ ἀπαγορεύουσι τὴν μονομαχίαν καὶ τὴν πολυποσίαν. Τὴν θαλίαν ἐτίμησαν ὁ πρύτανης, πολλοὶ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τινες φιλόστοιχοι, ὡς ἀποκαλοῦνται τὰ ποσπερατώσαντα τὰς σπουδὰς των καὶ κατέχοντα κοινωνικὴν τινα θέσιν μέλη τῶν σωματείων. Τὴν ἑδραν τοῦ προέδρου κατέλαβον ἀλληλοδιαδόχως πρὸς ἄρσιν πάσης ἀντιζηλίας ἅπαντες οἱ πρεσβύτεροι ἢ πρὸς

δροι τῶν σωματείων καὶ μετὰ ταῦτα καθιγῆται.

Οἱ συμπόται ὑπερέβαινον τοὺς τριακοσίους. Πάντων δὲ διεκρίνοντο οἱ τῶν σωματείων σπουδασταί, μὲ τὰ πολύχροα πιλίδια, τὰς ταινίας καὶ τὰ ὑψηλὰ αὐτῶν ὑποδήματα. Ἐκαστος συμπότης εἶχε πρὸ αὐτοῦ τὸ φυλλάδιον τῶν ψαλῶν, συμμένων ἁσμάτων καὶ τὴν ἀπαραιτήτον τοῦ ζύθου λάγνηνον.

Ἡ μουσικὴ προανέκρουσεν ἐμβατήριον, μετὰ δὲ τοῦτο ὁ πρόεδρος ἐσήμανε τὴν ἐναρξιν τῆς τελετῆς, κρούσας ἰσχυρῶς τὸ ξίφος του ἐπὶ τῆς τραπέζης. Οἱ πρόεδροι πάντων τῶν σωματείων ἐμυμήθησαν αὐτόν. Τότε ὁ πρόεδρος ὑπέδειξε τὴν σελίδα τοῦ φυλλαδίου, ἐν ᾗ τὸ ψαλῆσόμενον ἄσμα, μετὰ τᾶς δὲ καὶ ἁρμονίας, ἅτινα πλείονον παντὸς ἄλλου διεγείρουσιν ἐν ταιαύτῃ περιστάσει τὸν θαυμασμόν, ἐψάλαν πάντες ἐν χορῷ. Τὰ προεδρικά ξίφη, κρουόμενα ἐπὶ τῶν τραπέζων, ἐδήλουν τὸ πέρας ἐκάστης στροφῆς.

Τὰ πλείστα τῶν τοιούτων ἁσμάτων, ὧν ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐράνου φοιτητικῶν γενεῶν αἰώνων πανεπιστημιακοῦ βίου, ἔχουσι τὴν χάριν καὶ τὴν δρόσον τῶν δημοτικῶν. Ἀγρία ἄνθη, δριμύ ἀποπνέοντα ἄρωμα, παρέχουσιν εἰκόνα πιστὴν τῶν γενναίων αἰσθημάτων τῆς σπουδαζούσης νεολαίας, ἀλλὰ τῆς νεολαίας τῶν παρελθόντων χρόνων. Παρατιθέμεθα ἐνταῦθα μετὰ φρασίν ἐνός τούτων, ἁσματος ἀρχαιοτάτου, ἃν καὶ, ἐκλιπούσης ἐν τῇ μεταφράσει τῆς ἐκφραστικῆς βραχυλογίας καὶ τῆς δυνάμεως τῶν λέξεων τοῦ πρωτοτύπου, ἀμυδρὰν μόνον τούτου ἰδέαν θὰ παράσχωμεν τῷ ἀναγνώστῃ.

«Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω τὸ Μόναχον, ζήτω! Οἱ Φιλισταῖοι, φίλοι μας, τὸν σπουδαστὴν ὡς βλέπουν, ἐλευθερία τί ἐστὶ ἀμείως ἐννοοῦν. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής, ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής!»

«Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ἡ πατρίς, ζήτω! Ἔστε πιστοὶ τοῖς ἱεροῖς ἐθίμοις τῶν πατέρων, ὅπ' ὅψιν πάντοτε ἔχοντες καὶ τὰς μελλούσας γενεάς. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.»

«Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ὁ ἡγεμὼν, ζήτω! Τὰ παλαιὰ μας δίκαια θὰ προστατεύσῃ εἶπε, καὶ ἡμεῖς ἀγάπην πρὸς αὐτὸν ἃς τρέφωμεν θερμῇ. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.»

«Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ὁ ἔρως, ζήτω! Ὁ ἡ τιμὴν τῆς γυναικὸς τὸ γυναικεῖον πνεῦμα, καὶ πᾶν γενναῖον αἰσθηματὶκὸν ἐκτιμῆσαι ἀγνοεῖ. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.»

«Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ἡ ῥώμη τοῦ ἀνδρός, ζήτω! Τὸν ἀνίκανον νὰ φάλλῃ, νὰ ἐρᾷ καὶ νὰ πίνῃ, μὲ πλήρες οἶκτον βλέμμα προσδίδει ὁ σπουδαστής. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.»

«Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου, ζήτω! Ὁ τὴν ἀλήθειαν εἰδὼς ὅμως μὴ λέγων αὐτὴν, εἶναι τῆς γῆς βάρος βαρὺ καὶ κάθαρμα οἰκτρόν. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.»

«Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω πᾶσα γενναία πράξις, ζήτω! Ὅστις δειλῶς τὰ ἔργα του σταθμίζει ἐκ τῶν προτέρων, ὅπου ἰσχύς, τὴν κεφαλὴν θὰ κλίνη εὐπειθῆς. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.»

«Συγκρούσατε τὰ κύπελλα! Ζήτω ὁ σπουδαστής, ζήτω! Ἔως οὗ ἡ συντέλεια ἐπέλθῃ τῶν αἰώνων, ἔσο

πιστός, ὃ σπουδαστής, καὶ ἐνθυμὸς καὶ ἡμᾶς. Ἐλεύθερος ὁ σπουδαστής! κτλ.»

Ὅτε ἐψάλλετο ἡ ὠραία αὕτη στροφή, ἐπὶ πλῆθος διατάραις τῆς ἁρμονίας. Πολλοὶ τῶν φοιτητῶν δὲν ἐψάλλον κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκδοσιν, προτιμῶντες ταύτης παραλλαγήν ἄλλην, συμφωνοτέραν πρὸς τὰ πράγματα, τήνδε.

«Ὁ τὴν ἀλήθειαν εἰδὼς καὶ λέγων ἐλευθερῶς, κοίματ' εἰς ἀστυνομικὴν ἀφρόκτως φυλακὴν!»

Ἄς μὴ παραλίπωμεν νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἐψάλη καὶ τὸ ἀπαραιτήτον κόσμημα τοιούτων τελετῶν τὸ «Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus» (Εὐφρανθῶμεν τοιγαροῦν, νέοι ἔς τ' ἂν ὦμεν), καὶ τὸ θρηνοῦν τὴν κατὰπτωσιν, εἰς ἣν οἱ παλαιοὶ εὐθυμοὶ σπουδασταὶ περιῆλθον.

«Σύντομος ὡς ὑπάλληλος ὁ εἰς ἐκθέσεις γράφει, ἄλλος συντάσσει ἀγωγὰς, ἄλλος διδάσκει στένων, ἄλλος ἀμαρτωλὸς ψυχὰς φέρει εἰς θεογνωσίαν, καὶ ἄλλος τὴν σαθρὰν αὐτῶν μπαλῶναι κατοικίαν.

«O jerum, jerum, jerum,
o quae mutatio rerum!»

Τὸ ἄσμα ἐπηκολούθει πρόποσις, εὐτυχῶς σύντομος πάντοτε. Αἱ τῶν διαπραπῶν καθιγῆτων Bursian καὶ Prinz ἐπέσυραν τὰς γενικὰς ἐπευφημίας.

Ἡ τελετὴ ἔληξεν, ὑποφωσκούσης τῆς πρωίας. Πολλοὶ πίθοι ζύθου ἐκενώθησαν, καὶ πολλοὶ τῶν συμποτῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὰς οἰκίας των λαβόντες ἕνα πίθηκον ἢ περθοῦντες ὡς γάτοι.¹

ΒΕΛΤΡΑΣ.

ΠΙΘΗΚΟΙ ΒΑΛΑΝΤΙΟΤΟΜΟΙ

Τόμους ὅλους ἡδύνατό τις νὰ πληρώσῃ ἐὰν ἤθελε νὰ περιγράψῃ διάφορα εὐφυᾶ κατορθώματα ζώων ἐξησκημένων. Ἐν γένει ἡ ἄσκησις τῶν ζώων συνίσταται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν κινήσεων καὶ γυμνασμάτων πρὸς τέρψιν μὲν τῶν θεατῶν, ὠφέλειαν δὲ καὶ κέρδος τῶν κυρίων των. Ἀλλ' ἂν τις ἐπενόησέ τι εὐφρέστερον, ἐδίδαξε τὸν πίθηκόν του τὸ βαλάντιοτομεῖν, καὶ ἂν διηγέται ἡ γαλλιστὶ ἐκδιδομένη ἐφημερὶς *Φάρος τῆς Ἀλεξανδρείας*.

«Φωτογράφος τις τῆς πόλεως ἡμῶν (Ἀλεξανδρείας) διατρίβων ἐν Μανσούρα, ἔπινεν ἡδυνάτως τὸν καφέ καὶ τὸν καπνὸν τοῦ παρὰ τὴν θύραν καφεπωλείου τινός. Ἀραψὸς δὲ τις ἔχων πίθηκον πεπαίδευμένον προσῆλθεν ἵνα διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῶν γνώσεων τοῦ πίθηκου τοῦ συλλέξῃ ὀλίγα τινὰ κεράτια.

Μετὰ διάφορα παιγνίδια ὁ πίθηκος ἦλθε πρὸς τὸν φωτογράφον, ὅστις μετὰ χαρὰς τὸν ἐθώπευσε, τὸ δὲ ζῷον ὡς καλῶς ἀνατετραμμένον ἀνταπέδωκε τὰς θωπείας, ψαῦον ἐλαφρῶς τὴν θωπεύουσιν αὐτὸ χεῖρα, μεθ' ὃ ἀπεμακρύνθη μετὰ τοῦ ὀδηγοῦ του.

Ἀλλὰ μετ' οὗ πολὺ ὁ φωτογράφος παρατηρεῖ ὅτι ἐκ τῶν τριῶν δακτυλίων οὓς εἶχεν, ἔλειπον οἱ δύο.

1. Einen Affen bekommen = μεθεῖν. Katzenjammer = ἐμελοκρασία.

Ἐνθυμηθεὶς δὲ ὅτι πρὸ ὀλίγου ἔπαιξε μετὰ τοῦ πίθηκου καὶ ὑποπτεύσας ὅτι ἐκεῖνος ἦτο ὁ κλέπτης, προσῆλθεν εἰς τὸν μουδρίνην (τὸν διευθυντὴν τῆς ἀστυνομίας) ὅστις προσκαλεσάμενος τὸν πίθηκον καὶ τὸν κύριόν του ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ πῶς ἔγεινε τὸ πρᾶγμα. Ἰδὼν δὲ ὅτι ὁ φωτογράφος εἶχε ἕνα ἐπὶ δακτύλιον, εἶπεν αὐτῷ νὰ τείνῃ τὴν χεῖρα πρὸς τὸν πίθηκον, ὅστις ἐπαναλαβὼν τὰς θωπείας, ἀφῆρεσεν ἀπὸ τοῦ δακτύλου τὸ δακτύλιον μετὰ πλείστης ὀψης δεξιότητος. Τοῦτο δ' ἐπρόκειτο νὰ ποδεύχῃ. Ἀνακαλυφθέντος τοῦ κλέπτου, ἔλαβεν ὁ φωτογράφος τὰ κοσμήματά του, ὁμολῶνς ὅτι οὐδέποτε ἄλλοτε θὰ θωπεύσῃ πίθηκον εἴτε καλῶς ἀνατετραμμένον εἴτε κακῶς.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 12 Ἰουνίου 1879. Ν*

ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ ΔΟΥΒΑΛ

Πρὸ εἰκοσαετίας ὁ ἐν Παρισίοις κρεωπώλης Duval (γεννηθεὶς τῷ 1811 ἀποβιώσας τῷ 1870) ἱδρύσε τὰ καλούμενα bouillons Duval ἢ bouillons économiques, οἰκονομικὰ ἐστιατόρια, ἅτινα κατέστησαν τὸ ὄνομά του λίαν δημοτικὸν ἐν Παρισίοις, ἕνεκα τῆς καθαριότητος καὶ τῆς εὐθηνίας προσελκύσαντα πολλοὺς τῶν τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ τῆς τῶν ὑπαλλήλων. Ἐν ᾧ δὲ ἐν ἀρχῇ παρετίθετο ζωμός μόνον καὶ βραστὸν βόειον κρέας, βραδύτερον, ἕνεκα τῆς μεγάλης συρροῆς καὶ τῆς ἀπαιτήσεως τῶν πελατῶν ἐπολλαπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν φαγητῶν.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Duval συνέστησεν ἐν μόνον ἐστιατόριον, κατ' ἔτος δὲ συνίστα νέον, καὶ βραδύτερον, ὅτε αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἔλαβον μεγάλην ἐπίδοσιν, συνέστησεν ἐταιρίαν διὰ μετοχῶν, ἥτις ἡῤῥησεν ἐπὶ πολὺ τὸν ὑπάρχοντα ἀριθμὸν τῶν ἐστιατορίων.

Ἴνα δὲ γευματίζει τις καλῶς ἐν τοῖς ἐστιατορίοις τούτοις πρέπει νὰ πληρώσῃ 1,50—2 φράγκων. Τὸ χειρόμακτρον πληρόνεται 5 λεπτά, ὁ ζωμός 15, τὸ βραστὸν κρέας 30, τὰ χορταρικά 20, τὸ πιπτέκι καὶ κοτολλέται 35, τὸ ψιττὸν καὶ οἱ ἰχθῦς 50, τὰ ὀπωρικά 15, ἡ ἡμίσεια φιάλη οἴνου 40 λεπτά κτλ.

Ἀριστα δὲ εἶνε διωργανωμένη ἡ ὑπηρεσία τῶν ἐστιατορίων τούτων. Ὁ εἰσερχόμενος λαμβάνει παρ' ὑπαλλήλου, κατὰ τὴν εἴσοδον ἱσταμένου, ἐντυπον κατὰλογον φαγητῶν μετὰ τῶν τιμῶν αὐτῶν, κάθηται ἐπὶ καθαρᾷ μαρμαρίνῃς τραπέζης καὶ παραγγέλλει εἰς κομψὴν θεραπαινίδα σπεύσασαν νὰ λάβῃ τὰς διαταγὰς του, ὅ,τι ἐπιθυμεῖ νὰ φάγῃ. Ἡ θεραπαινὶς σημειοῖ διὰ μολυβδοκονδύλου ἐπὶ τοῦ καταλόγου, τὰ δοθέντα φαγητά, ὁ δὲ ξένος δεικνύει τὸν κατάλογον εἰς τὴν ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων, καὶ ἀφοῦ πληρώσῃ, τὸν παραδίδει εἰς τὸν ἐπὶ τῆς εἰσόδου ὑπάλληλον, παρ' οὗ καὶ παρέλαβεν αὐτόν. Διὰ τοῦ τρόπου

δὲ τούτου ἡ ἐξέλεξις τῶν ἡμερησίων εἰσπράξεων καθίσταται λίαν εὐχερής.

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἀναγνωσθείσης κατὰ τὴν συνέλευσιν τῶν μετόχων τῆς 16 παρελθόντος μαρτίου τῶν *Εστιατορίων Δουβάλ*, ἐξάγεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1878 αἱ ἐργασίαι αὐτῶν ἦσαν πολὺ πλείονες ἕνεκα τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως. Κατὰ τὸ ἔτος 1878 παρετέθησαν 5,316, 713 γεύματα εἰσπραχθέντων 13,614,584 φράγκων, ἐξ ὧν 2,035,621 ἦτο κέρδος. *Κ

Ἀνέκδοτον τοῦ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Ἐν τοῖς *Ἀπομνημονεύμασι* τοῦ Γουίτν ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον νόστιμον ἐπεισόδιον τῆς πρώτης εἰς Γαλλίαν ἐπισκέψεως τῆς Βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας τῇ 1843 βασιλεύοντος Λουδοβίκου τοῦ Φιλίππου. Ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς περιεπάτει ἐν τῷ κήπῳ μετὰ τῆς βασιλίσσης, δρῆψας ὠραῖον ῥοδάκινον ἔδωκεν αὐτῇ τῇ Βικτωρίᾳ ἥτις ἐπεθύμησε νὰ τὸ φάγῃ. Ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ καθαρίσῃ; δὲν ὑπῆρχε πρὸ χειρὸν μαχαίριον. Ὁ βασιλεὺς τότε ἐξαγαγὼν ἐκ τοῦ θυλακίου του εὐτελεὲς μαχαίριδιον εἶπε μειδιδῶν·

«Ὁ Ζήσας ὡς ἐγὼ μὲ μόνον δύο φράγκα τὴν ἡμέραν, πάντοτε ἔχει ἐπάνω του μαχαίριδιον.»

Καὶ πάντες οἱ περιεστώτες ἐμειδίασαν διότι ὁ βασιλεὺς ἀνέμνησεν αὐτοὺς τὴν ἐν Ἑλβετίᾳ ἀπορίαν καὶ πτωχείαν του, ὅτε ἠναγκάζετο νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν μετερχόμενος τὸν προγυμναστήν τῶν μαθηματικῶν. Κυρία Ε**

ΑΘΗΝΑΪΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Δ'

Τῇ ΚΥΡΙΑ Χ...—Εἰς ΜΕΛΙΟΛΑΝΑ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 11 Ἰουνίου 1879.

Σοῦ γράφω καὶ σήμερον εἰς Μεδιόλانا, διότι, μὴ λαβούσα ἐπιστολήν σου αὐτὴν τὴν ἐβδομάδα, δὲν ἤξεύρω ποῦ ἄλλοῦ νὰ διευθύνω τὸ γράμμα μου. Εἶμαι τοῦλάχιστον βεβαία τοιουτοτρόπως, ὅτι ἡ ἐπιστολή μου θὰ σὲ πάρῃ τὸ κατόπιν, καὶ θὰ σὲ φθάσῃ ἐπὶ τέλους ὅπου εὐρίσκεισαι, χωρὶς νὰ πάθῃ ὅ,τι φοβοῦμαι ὅτι ἔπαθεν ἡ ἰδική σου εἰς τὸ ἑλληνικὸν ταχυδρομεῖον. Τί τὰ θέλεις ὅμως; ἤθελα πολὺ νὰ εἶχες ἡδὴ φθάσει εἰς τὴν λίμνην τοῦ Κόμου. Πρῶτον, διότι θὰ ἐπέγραφον μὲ ἀρχαιολογικὴν ὑπερηφάνειαν τὴν ἐπιστολήν μου: *Εἰς Ἀρίστον Λίμνην*, καὶ θὰ σοῦ ἐδείκνυν τοιουτοτρόπως σοφίαν γεωγραφικὴν, τὴν ὅποιαν βεβαίως δὲν θὰ ἐπερίμενες, διότι δὲν ὑποπτεύεις σὺ—ἡ ἄκακος καὶ ἐνθουσιώδης φύσις—ὅτι ἀρκεῖ τις νὰ φυλλομετρήσῃ ἐπ' ὀλίγα μόνον λεπτά τὸν πρῶτον τυχόντα ἐρυθρόφυλλον *Ὁδηγόν*, διὰ νὰ μάθῃ πῶς ἔλεγον οἱ παλαιοὶ τὴν λίμνην, τῆς ὁποίας αἱ ὄχθαι θ' ἀκούουν ἐφέτος τὰ θαυμαστικά

σου ἐπιφωνήματα. Δεύτερον, διότι θὰ εἶχα ἀφορμήν, ἀπαντῶσα εἰς τὰς ἰδικὰς σου ἐντυπώσεις, νὰ φλυαρήσω καὶ ἐγὼ ὀλίγον περὶ τῆς μαγευτικῆς ἐκείνης λίμνης, καὶ νὰ γεμίσω κἄπως τὸ σημερινόν μου γράμμα, τὸ ὁποῖον κινδυνεύει τώρα νὰ μείνῃ κενόν, κενότατον καὶ πτωχόν. Διότι, —τί νὰ σοῦ τὸ κρύπτω ἀγαπητή μου;— αἱ Ἀθῆναι, ὅσον καὶ ἂν ἐξογκοῦνται ὅπως ὁμοιωθῶσι μὲ τὰς εὐρωπαϊκὰς μεγαλοπόλεις, ὅσον καὶ ἂν ἀντιγράφωσι—μὲ στραβόν, ἐννοεῖται, γράρακα—τὸν δυτικὸν πολιτισμὸν, ὅσον καὶ ἂν ἐτελειοποιήθῃσαν κατὰ τὸ φαγητόν, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὰς διασκεδάσεις, μένουσιν ὅμως πάντοτε καὶ εἶνε πόλεις μικρά, μικροσκοπική, μικρόσπορος καὶ μικρολόγος, μ' ὅλας δὲ τὰς ἐβδομηκοντα δύο χιλιάδας κατοίκων, τὰς ὁποίας ἔχουσι σήμερον κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν, δὲν παρέχουσιν ὅμως ὕλην δι' ἐπιστολὰς ἐβδομαδιαίας, ὁποίας τὰς θέλεις σύ, . . .—φλυαροὺς δηλ., λεπτομερεῖς καὶ παραγεμισμένους μὲ νέα, —μὲ νέα, ἐννοεῖται, περίεργα καὶ ἐνδιαφέροντα, ἄσχετα μὲ τὴν πολιτικὴν, μὴ μετέχοντα κακογλωσσίας, ἀποτασσόμενα δὲ τῷ Σατανᾷ καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ. Ποῦ νὰ τὰ εὖρω λοιπὸν ἐγὼ, αὐτὰ τὰ νέα; Νὰ τὰ δημιουργήσω; Οὐτε τὸ θέλεις, οὔτε, ἂν τὸ ἤθελες, ἔχω αὐτὴν τὴν ἱκανότητα. Δὲν μοῦ μένει ἄλλο, ἢ νὰ ἐπιχειρήσω λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῆς Perichole καὶ τοῦ Oeil créné, τὰ ὁποῖα δίδει τώρα ἡ γαλλικὴ ἐταιρεία τοῦ Φαλήρου. Ἀλλὰ καὶ γνωρίζεις καὶ γνωρίζω καὶ γνωρίζομεν ὅλοι, ἐκ τῆς ἐνδόξου ἱστορίας τοῦ ἐν Ἀθῆναις γαλλικοῦ θεάτρου, τὰ μουσικὰ αὐτὰ ἀριστουργήματα, ᾧν δικαιοῦ τὸν τίτλον αὐτὸν ἀναντιρρήτως ἢ καὶ ἐκάστην ἐσπέραν πυκνὴ συρροὴ τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τῶν ἀναπαντικῶν σκάνων τοῦ θεάτρου. Νὰ σοῦ ἀπαριθμήσω τὰ παντοεινὰ πολυμύκη, ἅτινα σταθμεύουσι τώρα εἰς τὸ Φάληρον; Νὰ σοῦ περιγράψω τὸ cricket τῶν Ἀγγλῶν ναυτῶν, οὔτινες μὲ ἀπαρμειωτόν εὐσυνειδησίαν παρέχουσι καὶ ἐσπέραν σχεδὸν εἰς τὸ περίεργον κοινὸν τὸ διασκεδαστικὸν αὐτὸ θέαμα, ὡς θεατρικὸν τινα πρόλογον οὕτως εἶπεν; Ἀλλ' ἡ περιγραφή μου δὲν θὰ εἶγε κἀνὲν θάλητρον διὰ σέ, ἥτις ἤξεύρω πόσον ἀηδιάζεις τοὺς ἀνδρας, ὅταν παίζωσιν ὡς παιδιὰ. Ὡστε, ἀφοῦ καὶ καλὰ θέλεις νέα Ἀθηναϊκά, ἤξεύρεις τί συλλογίζομαι; Νὰ πάρω κατὰ σειράν τὰ σχολεῖα καὶ τὰ παντοειδῆ ἐκπαιδευτήρια τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα κάμνουν τώρα τὰς ἐξετάσεις τῶν, καὶ νὰ σοῦ καταστρώσω λεπτομερεστάτην ἐκθεσιν τοῦ ἀποτελέσματος τῶν. Τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ ἦτο πλεονεκτικὸν ὅσον ὑποθέσεις, οὔτε διδασκτικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κομικὸν ἐν μέρει καὶ πολὺ ὅπως δὴποτε εὐάρεστον. Θὰ ἤρχιζα, φαντάσου, ἀπὸ τὰς ἀγγελίας τῶν διευθυντῶν καὶ τὰ ἐκ προκαταβολῆς ἐπαινετικὰ διὰ φρονα τῶν ἐφημερίδων· θὰ μετέβαινον κατόπιν

εἰς τοὺς πανηγυρικοὺς λόγους τῶν διδασκάλων, οὔτινες, ὡς μεγάλα παιδιὰ, ἔχουσι καὶ αὐτοὶ τὴν ἀθῶαν ἐπιθυμίαν νὰ κάμωσι τὴν ἐπίδειξιν τῶν· θὰ σοῦ ἀνέφερα μερικάς φράσεις τῶν διδασκαλικῶν αὐτῶν ἀγορεύσεων, αἵτινες μοῦ ἐνθύμισαν τὸν θαυμάσιον ἐκείνον ὁρισμὸν: «Παιδεῖα ἐστὶ γνῶσις συνειδήσεων τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου φύσεως», δι' οὗ γυμνασιάρχης τις ποτὲ ἐπροειλάσε τὸν ἐναρκτήριον τῶν ἐξετάσεων λόγον τοῦ· θὰ σοῦ ἀπεμνημόνευα τῶν διδασκάλων τὰς ἐρωτήσεις καὶ τὰς ἀπαντήσεις τῶν μαθητῶν, τὰς συγκινήσεις τῶν γονέων καὶ τῶν θεατῶν τὰ σχόλια· δὲν θὰ παρέλειπα νὰ σοῦ περιγράψω τὰς λευχείμονας ὡς περιστρεφὰς μαθητριάς καὶ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν διδασκαλιστῶν, προσπαθοῦσαν νὰ συμβιβάσῃ τὴν διδασκαλικὴν σοβαρότητα πρὸς τὴν κοσμικὴν φιλαρέσκειαν· θὰ σοῦ ἀνῆγγελλα καὶ ἐγὼ, ὡς αἱ ἐφημερίδες, τὰ ὀνόματα τῶν τὰδε μαθητῶν καὶ τῶν δεινὰ μαθητριῶν, ὅσαι ἐγοήτευσαν τοὺς ἀκροατὰς διὰ τῶν εὐφυῶν τῶν ἀπαντήσεων, καὶ ἐπὶ τέλους θὰ ἀνέγραφον τοὺς θριαμβοὺς ἐκάστου ἐκπαιδευτηρίου, συμφώνως πρὸς ὅσα δημοσιεύουσι συνήθως περὶ αὐτῶν οἱ διευθυνταὶ τῶν, οἱ διδασκαλοὶ, οἱ φίλοι τῶν, ἢ καὶ τῶν παιδιῶν αὐτῶν οἱ γονεῖς, οὔτινες νομίζουσιν, ὅτι δὲν εἶνε ἀρκετὴ ἡ ἐπιτυχία τῶν τέκνων τῶν, ἂν δὲν τυπωθῇ καὶ τὸ ὄνομα τῶν εἰς μίαν ἐφημερίδα. Ἀλλ' ὅλος αὐτὸς ὁ κόπος μου θὰ ἦτο περιττός διὰ σέ, ἥτις λαμβάνεις ὅλας σχεδὸν τὰς καθημερινὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν, καὶ θὰ ἔχῃς ἐπομένως ἐγκαίρους καὶ νωπὰς καὶ λεπτομερεῖς πάσας τὰς περὶ τῶν ἐξετάσεων τῶν σχολείων μας εἰδήσεις.

Τί λοιπὸν νὰ σοῦ γράψω, ἀφοῦ πρόπει ὅπως δὴποτε νὰ γεμίσῃ ἡ ἐπιστολή μου; Νὰ σοῦ γράψω, ὅτι, ἀφ' οὗτου ἤρχισαν νὰ πνέωσιν οἱ ἐτήσιαί, ἔχομεν πάλιν τόσον ἐν Ἀθῆναις κονιορτὸν, ὥστε, ἀφοῦ αἱ ἐβδομηκοντα δύο χιλιάδες κάτοικοι τῆς πρωτεύουσος τρώγουσι καὶ βορροῦσι καθ' ἡμέραν τρισμέγιστον αὐτοῦ ποσόν, μένει πάλιν τόσον πολὺς, ὥστε κινδυνεύει νὰ μᾶς θάψῃ ὅλους; Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε νέον. Εἶνε τόσῳ παλαιόν, ὥστε, ὡς γνωρίζεις, αἱ προμήτορές μας γηγενεῖς Ἀθηναῖαι ἐκαυχῶντο ὅτι ἐφύτρωσαν ἀπὸ τὴν κόνιν αὐτὴν τῆς πατρίδος τῶν, ὡς ἐπίστευον ὅτι ἐφύτρωσαν καὶ οἱ τέττιγες, καὶ ἐκόσμουσαν τὴν κόμην τῶν διὰ τοῦτο μὲ τέττιγας χρυσοῦς, ὅπως ἡμεῖς σήμερον, μὲ ὀλιγωτέρων ἐννοεῖται καλλιαισθησίαν, κοσμοῦμεν αὐτὴν μὲ ταριχευμένα πτηνὰ καὶ μὲ ξηροὺς χρυσοκανθάρους! Τί τὰ θέλεις ὁμως, φιλότατη μου! παλαιὸν ἢ νέον, τὸ πρᾶγμα εἶνε ὀχληρότατον καὶ ἀηδέστατον. Ἐχουσι καὶ ἡ Νεάπολις καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἄλλαι πόλεις κονιορτόν, ἀλλ' ὁ ἰδικός μας κονιορτός, ὁ κονιορτός ἐκεῖνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει φόβος ὅτι θὰ φυτρώσουν μίαν ἡμέραν οἱ μέλλοντες

κλασικοὶ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν, εἶνε κατὰ τι ξεχωριστόν καὶ μέχρις ἀπελπισίας ἀφόρητον! Εἶνε ἐχθρὸς φοβερός καὶ ἀκαταμάχητος, ὅστις σὲ πολεμεῖ μακρόθεν καὶ ἐκ τοῦ συστάδην, μετὰ παρρησίας συνάμα καὶ ὑπουλότητος, καὶ κατὰ τοῦ ὁποῖου οὐδεμία εἶνε δυνατὴ ὑπεράσπισις. Σοῦ τυφλώνει τοὺς ὀφθαλμούς, σοῦ παραγεμίζει τὸ στόμα, σοῦ φράττει τὰ ὦτα, σοῦ ξηραίνει καὶ αὐτὸν σου τὸν λάρυγγα, διότι ἀναγκάζεται ἐπὶ τέλους νὰ τὸν ἀναπνεύσῃς θέλousa καὶ μὴ θέλousa. Εἰς μάτην κλείσεις εἰς τὴν οἰκίαν σου· σὲ παρακολουθεῖ διὰ τῆς θύρας, εἰσέρχεται διὰ τῶν παραθύρων, εἰσδύει διὰ τῶν ὕλων, καὶ—μὰ τὴν ἀλήθειαν—νομίζω, ὅτι καὶ διὰ τῶν τοίχων αὐτῶν εἰσχωρεῖ! Σημείωσαι δέ, ὅτι ὅπως ὁ ἀνατολίτης ὑπὸ τὸ πεπρωμένον, κύπτομεν καὶ ἡμεῖς οἱ δυστυχεῖς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὸ παντοδύναμον κράτος τῆς Θεομηνίας, ὑποτασσόμεθα εἰς τὴν μᾶστιγα τοῦ κονιορτοῦ, καὶ οὐδ' ἐπιχειροῦμεν κἂν πλέον νὰ τὸν πολεμήσωμεν. Ἀπεπειράθημεν ἄλλοτε νὰ τὸν συναθροίσωμεν ἀπὸ τὰς ὁδοὺς καὶ νὰ τὸν ῥίπτωμεν ἔξω τῆς πόλεως· ἀλλ' ἀφοῦ εἶδομεν ὅτι ὁ ἀδάμαστος ἡμῶν ἐχθρὸς ἐπανήρχετο καὶ πάλιν ὀργίλος ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, ἐδώκαμεν τόπον τῇ ὀργῇ, καὶ παρητήθημεν τῆς ἀνίσου καὶ ἀνωφελοῦς πάλης, σκεφθέντες φρονιμώτατα ὡς ὁ εὐφυὴς ἐκεῖνος ὑπηρέτης, ὅστις δὲν ἐκαθάριζε τὰ λασπωμένα ὑποδήματα τοῦ κυρίου του, διότι, ἐσυλλαγίζετο, ἐμελλον καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον νὰ λασπωθῶσι. Τώρα καταβρέχομεν μόνον ἐνίοτε. Ἡμέραν παρ' ἡμέραν μὴλίς, ἢ κάλλιον εἰπεῖν νύκτα παρὰ νύκτα—διότι καὶ τοῦτο γίνεται πολὺ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου (τοσοῦτος βλέπεις, εἶνε ὁ φόβος μας!)—περιφέρονται εἰς τινὰς τῶν δρόμων ἰσχυροὶ τινες, κατεσκευαστοὶ καὶ πεφοβισμένοι ἡμίονοι, σύροντες ὀπισθὲν τῶν σαθρὰ τινα βαρέλια, τὰ ὁποῖα λασπώνουσι ποῦ καὶ ποῦ τὸν δρόμον, σέβονται δὲ θρησκευτικῶς τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ κονιορτοῦ, ὅστις εὐθὺς κατόπιν τῶν ἐγείρεται θυμῶδης καὶ περικαλύπτει καὶ ἡμιονηλάτην καὶ ἡμίονον καὶ βαρέλιον. Ἐχουσι δὲ τότε οἱ διαβάται διπλὴν διασκεδάσιν: τὴν μίαν θερινήν, τὸν κονιορτόν· καὶ τὴν ἄλλην χειμερινήν, τὴν λάσπην. Λέγουσιν ἐν τοῦτοις πολλοί, ὅτι δὲν εἶνε δεισιδαίμων φόβος ἡ αἰτία τῆς πρὸς τὸν κονιορτόν ἀνοχῆς μας, ἀλλ' ἄλλη τις πεζοτέρα καὶ πραγματικώτερα, . . . ἡ ἔλλειψις ὕδατος. Ἰσως ἔχουσι δίκαιον. Φοβοῦμαι ὅμως, μὴ καὶ τὰ δύο συμπίπτουσι. Διότι, τέλος πάντων, δὲν ἦτο δυνατόν μὲ τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο νερὸν τὸ ὁποῖον ἔχομεν διαθέσιμον νὰ καταβρέχωμεν περισσοτέρους δρόμους καθ' ἐκάστην παρὰ νὰ λασπώνωμεν ὀλιγωτέρους ἡμέραν παρ' ἡμέραν; Ἡ σκέψις μου, βλέπεις, δὲν ἔχει ἀξιώσεις ἐπιστημονικῆς βαρύτητος, ἀλλ' εἶνε ἀπλῆ τις καὶ πρόχειρος ἰδέα, ἡ ὁποία ἀπο-

ρῶ πῶς δὲν ἐρχεται καὶ εἰς τῶν ἀρμόδιων τὸν νοῦν.

Ὅπως δὴποτε τὸ ζήτημα τῶν ὑδάτων τῆς πόλεώς μας ἀποκτᾷ καθ' ἡμέραν μεγαλειτέραν σπουδαιότητα, καὶ πολὺ ἐπικαίρως ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πραγματεία τις παρ' ἀληθοῦς ἐπιστήμονος, τοῦ κ. Κορδέλλα. Δὲν ἀνέγνωσα ἐπὶ τὸ βιβλίον. Θὰ τὸ ἀναγνώσω ὅμως αὐτὴν τὴν ἐβδομάδα καὶ θὰ σοῦ γράψω τὴν προσεχῇ.

ΣΟΦΙΑ

Γνωμαὶ καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωγ. 05.]

185.

Ὅπως ἐν ἀγαθουργήμασιν, οὕτω καὶ ἐν κακούργημασιν ὑπάρχουσιν ἥρωες.

186.

Δὲν εἶναι ἀξιοκαταφρόνητος πᾶς ἔχων ἐλάττωμα, ἀλλὰ πᾶς πάσης ἀρετῆς ἄμοιρος.

187.

Ἵπηρετεῖ τὰ προσωπικὰ συμφέροντα τοσοῦτον ἐπωφελῶς τὸ ὄνομα τῆς ἀρετῆς, ὅσον καὶ ἡ κακία.

188.

Ἡ τῆς ψυχῆς ὑγεία δὲν εἶναι ἀσφαλεστέρα τῆς τοῦ σώματος. Καὶ ὅταν κατὰ τὰ φαινόμενα μακρὰν τῶν παθῶν ἀπέχωμεν, οὐχ ἦττον κινδυνεύομεν ὑπ' αὐτῶν, καθὼς κινδυνεύει νὰ ἀσθενήσῃ σῶμα ὑγιαῖνον.

189.

Φαίνεται ὅτι ἡ φύσις ὥρπεν εἰς πάντα ἀνθρώπον ἀπὸ τῆς γενετῆς αὐτοῦ, ὁρᾷ τινα καὶ ὡς πρὸς τὴν κακίαν.

190.

Εἰς μόνους τοὺς μεγάλους ἀνδρας ἀρμόζουσι τὰ μεγάλα ἐλαττώματα.

191.

Δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι αἱ κακαὶ περιμένουσιν ἡμᾶς καθ' ὁδὸν ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου καὶ οἷονεὶ ξενίζουσιν ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ ἀλληλοδιαδόχως καταλύομεν ὑπὸ τὴν στέγην αὐτῶν, ἐκόντες ἄκοντες. Ἀμφιβάλλω δὲ ἂν ὁ ἄνθρωπος, ὑπὸ τῆς πείρας διδασχέας, ἡδύνατο ν' ἀποφύγῃ αὐτάς, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι θὰ ἐπέστρεφεν εἰς τὸν κόσμον μετὰ θάνατον.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὅτε ἀπέθανε διάσημός τις Ἰησοῦτης ὁ πατήρ Ἀρδουίνος ἀνὴρ πεποικισμένος διὰ μερίζονος μνήμης ἡ κοινοῦ νοῦ καὶ κρίσεως, ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐπέγραψαν τὸ ἐπιτύμβιον τὸδε:

«Ἐνθάδε καίτοι ὁ πατήρ Ἀρδουίνος ἀνὴρ μνήμης μεγάλης, περιμένων τὴν τελευταίαν κρίσιν.»

* *

Ἐν τῇ Ρωσικῇ γλώσσῃ ἡ κατάληξις wich

σημαίνει υἱός. Cesarewich, υἱός τοῦ τσάρου, Ivanowich, υἱός τοῦ Ἰβάν, κτλ.

— Εἰςέυρετε, λέγει γαλλικῇ τις ἐφημερίς, πῶς τινες ἀποκαλοῦσι τὸν κ. Μαυρίκιον Σάνδ, τὸν υἱὸν τῆς Γεωργίας Σάνδ;

Sandwich!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * * Ἡ καρδιά τῆς γυναικὸς εἶνε ὄργανον ἀσυγκρίτως λεπτότερον τοῦ ἡμετέρου. Ὡς ἐκ τῆς ἀπαύστου ἀσκήσεως ἀναπτύσσονται ἐν αὐτῇ δυνάμεις ἔχουσαι ἀνθρώπινα καὶ θζύτητα, εἰς ἣν οὐδέποτε ἐξικνεῖται ἡ ξηρὰ νοημοσύνη (Octave Feuillet)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Κατ' αὐτὰς πρόκειται νὰ ἰδρυθῇ ἐν Παρισίοις Νοσοκομεῖον τῶν γαλλῶν. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἂς μὴ φανῇ παράξενον εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας, διότι πρὸ ἐτῶν ἤδη ὑπάρχει ἐν Ἀγγλίᾳ φιλανθρωπικὸν ἢ φιλογοατικὸν καθίδρυμα συντηρούμενον ὑπὸ εὐσπλάγχων κυριῶν.

Τρεῖς διάφοροι αἰθούσαι ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ διαιτῶνται αἱ ἀσθενεῖς γαλαῖ καὶ αἱ ὄργαναι, τουτέστιν αἱ ἐγκαταλειμμέναι ὑπὸ τῶν κυρίων τῶν, καὶ αἱ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ἀνευρισκόμεναι. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ αἰθούσῃ θεραπεύονται αἱ εἰσαγόμεναι ὑπὸ τῶν κυρίων τῶν, οἵτινες μὴ θέλοντες ἢ μὴ δυνάμενοι νὰ τὰς περιποιηθῶσι κατ' οἶκον, τὰς εἰσάγουσιν εἰς τὸ Νοσοκομεῖον καταβάλλοντες δύο σελλίνια καὶ ἑξ πένας, τουτέστι τρεῖς νέας δραχμὰς καὶ δέκα λεπτά τοῦ μηνός. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ αἰθούσῃ θεραπεύονται αἱ περὶ ὧν ἐλάχισται ἐλπίδες ζωῆς ὑπάρχουσιν. Ἀλλ' ὅπως δῆποτε τὰς περιποιῶνται μετὰ πάσης προθυμίας καὶ ἀγάπης. Ἐκάστη δὲ γαλῆ ἔχει ἰδίαν θέσιν κοίλωμά τι ἐν τῷ τοίχῳ, εἰδὸς τι σηκοῦ καὶ ἐξω αὐτοῦ ἀνάλογον ἔκτασιν ἐστρωμένῃν διὰ λεπτοτάτου ἀχύρου. Ὑπεράνω δ' ἐκάστου σηκοῦ εἶνε ἐπιγεγραμμένος καὶ ὁ ἀριθμός. Ἐλησμώνησαμεν δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπάρχει καὶ κῆπος ὀνομαζόμενος κῆπος ἀναψυχῆς ἐν ᾧ παίζουσιν αἱ ἐν ἀναρρώσει διατελοῦσαι γαλαῖ.

Τὸ προσωπικὸν τοῦ Νοσοκομείου συγκροτεῖται ἐκ τῆς διευθυντρίας, δύο γυναικῶν νοσοκόμων, μαγειρίσσης καὶ ὑπηρέτου. Κατὰ πᾶσαν δὲ πρωτὴν ἰατρὸς ἐπισκέπτεται τοὺς ἀσθενούντας καὶ παραγγέλλει τὰ δέοντα.

Λέγεται ὅτι ἡ γαλῆ εἶνε ἀνεπίδεκτος τοῦ αἰσθηματος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης. Ἀλλ' οἱ τοῦτο φρονούντες θὰ μεταβάλλωσι γνώμην ἐὰν ἴδωσι τὰς 95 ἐν τῷ Νοσοκομείῳ ἐνδιατωμένας γαλαῖς ἐκδηλούςας διὰ παντοίων τρόπων τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν πρὸς τὴν διευθύντριαν, καὶ ἀμιλλωμένας τίς νὰ πηδήσῃ πρώτη κατόπιν αὐτῆς ἢ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ῥάχιν τῆς

ἐπὶ τοῦ φορέματος αὐτῆς ἐπιζητοῦσα θωπεῖαν καὶ γλυκὺν λόγον.

Βεβαίως δὲ ἡ διευθύντρια ὅτι αἱ γαλαῖ τόσοῦτον εὐαρεστοῦνται ἐκ τῶν ἐπιδαφιλουμένων αὐταῖς περιποιήσεων, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν καὶ ἐξῶσιν αὐτῶν ἐκ τοῦ Νοσοκομείου, ἐνθυμῶνται αὐτό, μάλιστα δὲ αἱ ἐπ' ὁμοιότητι θεραπευόμεναι, ἀφ' οὗ παραδοθῶσιν ὑγιῶς ἔχουσαι εἰς τοὺς κυρίους οὐχὶ σπανίως ἐγκαταλείπουσι τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου τῶν καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὸ Νοσοκομεῖον.

Ἐν ἔτει 1878 διέβησαν τὴν Διόρυγα τοῦ Σουέζ 1,593 πλοῖα, εἰσεπράχθησαν δὲ ὑπὲρ τὰς τριάκοντα δύο ἑκατομμ. φράγκων.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος μηνὸς Μαΐου ἐγένετο ἐν Ἀνοθέρῳ διεθνὴς ἐκθεσις κυνῶν. Πρόεδρος τῆς διωργανώσεως τὴν ἐκθεσιν ταύτην ἐπιτροπῆς ἦν ὁ στρατηγὸς Waldersee. Ἡ περίεργος αὕτη ἐκθεσις περιεῖχε 870 κύνας διαιρουμένους εἰς 90 κλάσεις (Κυνηγετικούς, οὐλότριχας, ποιμενικούς, κύνας τῶν Ἀλπεων, τῆς Νέας Γῆς κλπ.) Εἰς ἐκάστην κλάσιν ἀπενεμήθη ἀνὰ ἓν βραβεῖον, ἀξίας 75 φράγκων.

Ἐκ τῆς ἀρτίως ἐκδοθείσης «Ἐπετηρίδος τῶν ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1879» ἀποσπῶμεν τὰ ἐπόμενα: Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσιν 143 ταχυδρομικὰ γραφεῖα, ἧτοι 52 ἐν Πελοποννήσῳ, 45 ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, 38 ἐν ταῖς Νήσοις καὶ 8 ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ (ἧτοι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Ἀρτᾷ, Βώλῳ, Θεσσαλονίκῃ, Ἰωαννίνοις, Κωνσταντινουπόλει, Λαρίσσει, Σμύρνῃ.) Ἐν ἔτει 1833 τὰ μὲν ἔσοδα τὴν ταχυδρομείων ἀνῆλθον εἰς δρ. 8832 τὰ δὲ ἔξοδα εἰς δρ. 9261· ἐν ἔτει 1877 τὰ μὲν ἔσοδα ἀνῆλθον εἰς δρ. 582, 317 τὰ δὲ ἔξοδα εἰς δρ. 441, 627. Ἐν ἔτει 1862 (ὅτε ἐφηρμόσθη ὁ περὶ γραμματοσήμου νόμος) διεβιβάσθησαν διὰ τῶν Ἑλληνικῶν ταχυδρομείων 1,037,527 γράμματα, 695,293 ἐφημερίδες, ἔντυπα καὶ δελτάρια καὶ 539,568 ἐπίσημα ἔγγραφα, φάκελλοι καὶ δέσμαι· ἐν ἔτει 1872, 1,997,230. 1,179, 288. 634, 054· ἐν ἔτει δὲ 1877, 2,407,884. 2,078, 546. 634, 424.

Εἰς ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Εἰς τῶν συνδρομητῶν τῆς Ἑστίας, ἐν Καίρῳ, ἀπέστειλεν ἡμῖν τὰ ἐπόμενα: «Οἱ Ἀραβες ἐν ὥρᾳ μεγίστου καύσωνος βρέχουσιν ἐν ψυχρῷ ὕδατι τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς τῶν καὶ τρίβουσιν ἐλαφρῶς τὸν λοβὸν τῶν ὠτων τῶν καὶ τὰ περὶ αὐτὰ μέρη, πρεσβεύοντες ὅτι διὰ τούτου αἰσθάνονται δροσερότητα τινα καὶ ἀναψυχὴν καθ' ὅλον τὸ σῶμά των.»—Εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος οἱ χωρικοὶ πράττουσιν ἄλλως πῶς τοῦτο, βρέχουσι δῆλον ὅτι δι' ὕδατος καὶ τρίβουσι τὰ περὶ τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς μέρη.